

ODAMEES

Nr. 2 (16) VEEBRUAR 1924

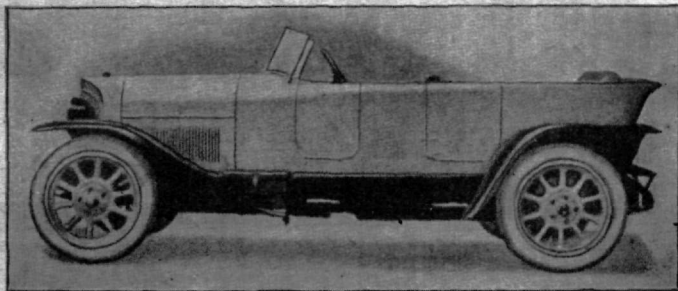
III AASTAKÄIK

Albert Edelfelt / Porilaste marss / Illustratsioon „Odamehe“ kirjastusel ilmuvast raamatust „Soome“

„FIAT“ luksus-autod

15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik, mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab, on kehastatud nendes paremates itaalia modellides. Lähemad teated ja hinnakirjad saadab

Ainuesitaja Eestis

HANS WINNAL, TALLINNAS

S.-Tatari tän. 1

Kõnetr. 3-42 ja 3-72

„Odamehe“ raamatukauplus

Tartus, Promenaad 7-a, telefon 67, postkast 51

Ajalehtede: „Vaba Maa“
„Esmaspäev“

Ajakirja: „Ronk“
kogu Tartu esitus on „Odamehe“ raamatu-
kaupluses

Ajakirjade: „Odamees“
„Ajalooline Ajakiri“
päätalitused on „Odamehe“ raamatu-
kaupluses Tartus

„Õpetatud Eesti Seltsi“ väljaannete
pääladu ja esitus kogu Eesti jaoks on
„Odamehe“ raamatukaupluses Tartus

Ajakirjade: „Naisterahva elu“
„Modern“

Tartu tänavamüügi esitus on „Odamehe“
raamatukauplusesel

Ajakirja: „Protestantline Ilm“
Tartu esitus

Tellimiste ja kuulutuste vastuvõtmine / Üksikud numbrid

Pärnu Krediit Pank

Rakvere osakond // RAKVERES // Tallinna tänav

Telegr. aadress „Kreditpank“. Kõnetraat nr. 192

Pank toimetab kõiksugu panga operatsioone kodu- ja väljamaal:

Võtab raha hoiule jooksvale arvele ja tähtaja pääle, ostab ja müüb väärt-paberid ja välisvaluutat, saadab raha teistesse linnadesse, niihästi sise-kui väljamaal, diskonteerib vekslid, annab laenusid väärt-paberite ja kau-pade kindlustusel, toimetab akkreditiivisid kodu- ja väljamaal j. n. e.

Pangal on agentuur Eestimaa Kinnituse A./S. „E. K. A.“

Kõige suurem kodumaa selts ja võtab vastu kõige kasulikumatel tingimustel kõiksuguseid tulekinnitusi, transpordikinnitusi, elukinnitusi, vastutus- ja õnnetuskinnitusi, tööliste kollek-tiivseid õnnetuskinnitusi

Odavad preemiad, kiire ja vastutulelik kahjude tasumine

Pildileht „Odamees“

on oma mitmekesise, huvitava ja väärtusliku sisu tõttu saand kõige loetavamaks ajakirjaks Eestis.

Pääle kodumaa kaugemat ja lähemat minevikku käsitlevate illustreeritud artiklite, mille tõttu „Odamees“ on koguni paljudesse koolidesse õppeabinõuna tee leidnud, toob ajakiri „Odamees“ rohkesti muud huvitavat pildi- ja lugemismaterjaali.

1924. aastal järgneb „Odamehes“ O. Lutsu pikem jutt „Äripäev“, mis sama autori Tootsi lugude „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järjena täis sütitavat humoori ja huvitavat sündmustikku.

„Äripäev“ ilmub illustreerituna kunstnik R. Kivitilt, milleks pole tarvitatud mitte ainult „Äripäeva“, vaid ka „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ aineid.

Pääle selle järgneb „Odamehes“ Mayne Reidi romaan „Pääta ratsanik“, mida meie lugejad juba ülipõnevana on tundma õppind.

„Odamees“ ilmub 1924. aastal endiselt kord kuus.

„Odamehe“ tellimishind on endine:

$\frac{1}{1}$	aastas (12 nrt)	— 400 mk.
$\frac{3}{4}$	„ (9 „)	— 320 „
$\frac{1}{2}$	„ (6 „)	— 220 „
$\frac{1}{4}$	„ (3 „)	— 115 „

Tellimise aadress: Tartu, Promenaad 7-a, „Odamees“.

Tellimisi võtavad ühtlasi vastu kõik Eesti Vabariigi postkontorid ja suu-remad raamatukauplused.

„Odamehe“ uuemad väljaanded

O. Loorits: Eesti keele grammatika. Kõige täielikum eesti k. gr. Tarvilik käsiraamat igale kirjakeele tarvitajale. Ülevaatlikkude tabelite tõttu iseäranis kasulik soovitava vormi kiireks leidmiseks igapäevases keele tegelikus tarvitamises. XII + 175 + 4 lhk. suures formaadis. H. 250. —

J. Kuulberg: Laste sõber. Aabits ja lugemik. Neljavärvil. kivi-trüki piltidega. Illustr. R. Kivit, keelel. redig. mag. J. Aavik, ped. ja meetod. kaasa aidand Tartu Op. S. dir. J. Tork. H. 120. —

J. Tork: Lugemise õpetamisest. Õpetajaile ja lastevanematele. H. 30. —

A. Kivikas: Ristimine tulega. Romaan Eesti Vabadussõjast. Trükitud Berliinis, häälpaberil. H. 200. —

E. Meumann: Esteetika süsteem. Tõlk. A. Oras. V. Ridala „Esteetikast“ arvustades soovitas J. Semper selle raamatu meie koolidele kõige kohasemana. H. 160. —

J. Koppel: Ülesannete kogu met. mat. õpper. juure. 256 lhk. H. 200. —

F. V. Mikkelsaar: Geomeetria alg- ja täienduskoolidele. Kordamis- ning täienduskursus 6., 7. ja 8. õppeaastale. 192 lhk. H. 160. —

A. Bekker ja H. Audova: Andmed Pühajärve uurimisest I.—II. Mitmevärvil. kaartidega, pildid. ja tab. H. 160. —

E. Ül. S. „Veljesto“: Mõtteid valmivast intelligentsist. Lisa: Ankeet: mis arvatakse meie üliõpilaselust ja selle ülesandeist. H. 250. —

A. Vaga: Viru väterind vabadussõjas. H. 160. —
Ajaloos Arkiiv III: Revisjoni tulekul. H. 75. —
A. Kivikas: Ristimine tulega. Romaan Eesti vabadussõjast. H. 200. —

J. London: Kahe näoga mees. „Od.“ rahvar. nr. 8. H. 20. —
S. Lagerlöf: Kivi Rottua järves. „Od.“ rahvar. nr. 9. H. 20. —

Fr. Puusepp: Keelelised harjutused õigekirja õppimiseks koolidele ja iseõppijatele. 3., 4., 5. ja 6. õppeaasta. 200 harjutust. II. muutmatu trükk. Hind endiselt 100. —

„Odamehe“ väljaandel ilmuvad

Fr. Puusepp: Keelelised harjutused ühes kirjasäädmise õpetusega. Piltidega (10 pildiseeriat). 1. ja 2. õppeaasta.

Prof. J. Jõgever: Eesti keele grammatika I. aasta. Täiendatud ja parand. trükk.

Prof. A. M. Tallgren: Saaremaa ja Muhu muinasjäänused. Piltidega ja kaartidega.

Prof. A. M. Tallgren: Euroopa muinasaeg. Piltidega.
M. Aul: Vana Idamaa. Ajaloo lugemik. Piltidega ja kaartidega.

Seeriad postkaarte kodumaa minevikust. Haruldased vanemad pildid Eesti linnadest, lossidest, maalinnadest, rahvast ja rahvaelust, maastikust jne. Tarvilikud meie koolidele õppevahenditena ajaloo alal.

Koguteos Soome — maa, rahvas ja kultuur. Paremate asjatundjate kirjutatud ülevaatlik teos meie vennasrahvast. Rohkete piltidega. Toimetand Akadeemilised Hõimklubid Tartus ja Helsingis.

Lay: Eksperimentaalne pedagoogika. Tõlk. A. Koort.

J. Aavik: Laste laulud. Viisid J. Kuulbergi alglugemiku „Laste sõber“ sõnadele.

Päätadu: „Odamees“, Tartu, Promenaad 7-a, tel. 67, postk. 51

„Odamehe“ raamatukauplus Tartus, Promenaad nr. 7-a, telefon nr. 67, postkast nr. 51

Kogu müügil olev eesti kirjandus / Ajakirja „Odamehe“ päätalitus / „Uuba Maa“, „Esmaspäeva“ ja „Ronga“ Tartu talitus / Õpetatud Eesti Seltsi väljaannete päätadu / Ajakirja „Ajalooline Ajakiri“ päätalitus / Ajakirja „Protestantiline ilm“ Tartu talitus / Ajakirjade „Naisterahva Elu“ ja „Modern“ Tartu talitus

„Odamees“ korraldab ja varustab raamatukogusid 0/0 0/0.

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrt) — 400 marka

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 320 „

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrt) — 220 marka

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellida võib igast numbrist alates. — Üksiku numbri hind endiselt 40 mk.

Tellimised saata „Odamehe“ päätalitusse Tartu, Promenaad 7-a. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid ja korralikud raamatukauplused.

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A.I.S. paberil
Tartu ladu — Küttri tän. 5, kõnetraat 4-77

ODAMEES

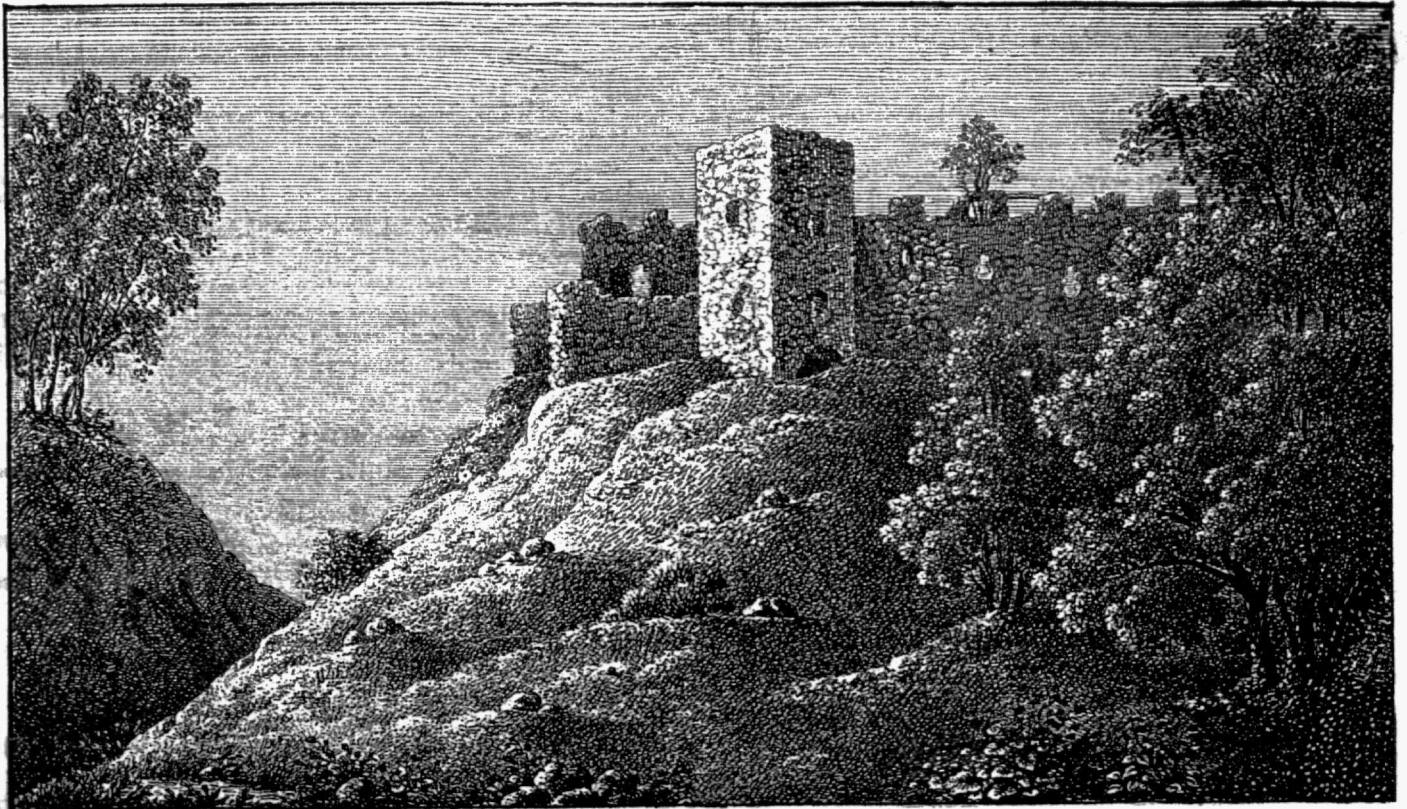
Helme lossi varemed

„Odamõhele“ kirjutand O. Freymuth

Kui praegu maanteed pidi mööda sõita, siis märgatakse neid vaevalt. Nad jäävad suurelt osalt rusudel kasvavate lopsakate puude ja põõsaste varju; mäekünkal märgatakse küll siin ja sääli müüri varemekest lehestikust üles kerkivat, kuid esimesel silmapilgul ei avalda varemed mingit erilist muljet. Kui aga lähemale astuda, siis peab juba pääliskaudsel vaatlemisel imestama hiigla ülesehitava, teisest küljest aga hävitava töö üle, mis siin korda saadetud. Müürid, õige paksud, on määratutest raudkividest ja lubjast kokku liidetud. Idapoolsel küljel on õige suur osa müürist sissepoole kallakile langend. Ta pole aga mitte langend, nagu küll arvata võiks, vaid vana hää lubi hoiab

kive veel kõvasti koos, nõnda et ümberkukkund tükkipidi hõlpsasti võib müürile üles ronida. Kõik see on auks ehitajale ja hääle materjaalile. Kui aga järele mõtelda, kui hästi ehitus ajahambale on suutnud vastu panna, ja teisest küljest, kui vähe tast üle on jäänd, siis on see otse liigutav, kui põhjalik hävitustöö siin on korda saadetud. Mitte ainult lossi õhkulaskmisel, vaid kahjuks ka ümbruskonna elanikkude poolt, kes varematel aegadel, kui veel mingisugust muinasjäänuste kaitsesaadust ei olnud, siit odavasti ehitusmaterjaali hankisid.

Kunas Helme loss ehitatud, on meile teadmata. Kindlat aastaarvu ei ole võimalik ära määrata. Et ta

A. v. Löwis of Menar: Helme lossi varemed umb. 1815

Andreas von Löwis of Menar on sündinud 27. detsembril 1777 Vanamõisas, Läänemaal, surnud 16. novembril 1839. Ta on endale vaselõikajana ning radeerijana tuntud nime võitnud, kuigi ta sel alal ainult dilettant oli. Ta oli ülikoolis metsaasjandust õppinud, sai 1811 Liivimaa üldkasuliku ja ökonoomilise seltsi sekretäärriks ning tegutses oma elukutselise ameti kõrval kirjanduse ning kunsti alal, mille juures arvatavasti Karl Aug. Senff ta õpetaja on olnud. Ta metsateadlikke kirjutusi kasutatakse veel praegugi õige sagedasti.

Ta rohkeid, osalt väga tüsedaid lõikeid on avaldatud paljudes raamatutes, muuseas „Inländischer Museum's“ ja „Denkmäler aus der vorzeit Liv- und Estlands's“, kust on võetud ka see Helme varemete pilt. Ta avaldamata lõigete hulgast olgu nimetatud Vastseliina, Piirita klooster, Padise, Tartu toomvaremed j. t., millised huvipakkuvad tooted aga kahjuks kaduma läind.

Õp. E. S. kog.

E. M. Ulprecht: Helme lossi varemed u. 100 a. tagasi

Ernst Markus Ulprecht pole mingi elukutseline kunstnik. Sündind Riias 28. novembril 1770 (tuntud Joh. Chr. Brotze võõraspoeg), lõpetas 1792 Riia lütseumi ja õppis päale selle vististi väljamaal. Ta nimi on meie ülikooli mineraloogia koguga tihedalt seotud. 1804 kutsuti ta siia n. n. naturaaliat-kabineti inspektoriks ja on sellena mineraloogilise kogu kataloogi kokku saadnud, aegajalt ka mineraloogia üle loenguid pidand, mille alal ta peetud hääks asjatundjaks. Ka oma skandinaavia reisil soetatud mineraalide kogu kinkis ta ülikoolile.

Ulprecht omas tuntava joonistusanni, ja pärast naturaaliat-kabineti inspektori koha likvideerimist (1813) on ta Tartus ja Riias ainult kunsti alal tegutsend, ka õpetust andes. Ta on joonistand hulga vaateid balti ja soome maastikkudest, mis osalt vaske lõigatud ja avaldatud. Ta suri Riias 1831. Siin toodud lossivaremete pilt on Darnstedt'i poolt vaske lõigatud ja ilmund Tielemann'i „Livona's“, mis praegu kuulub baltika haruldaste raamatute hulka.

aastal 1265 ordu viitsemeister Jürgen von Eichstädt'i ajal ehitatud, peaks õigupärast pidama seda mingiks tõestamata legendiks; kes tahab, võib seda uskuda. Igatahes kõneleb aga ehitusviis ja haruldaselt ebakorrapärane plaan lossi kõrgest vanadusest. Ta asub ühe Omeli jõe haru paremal kaldal, õige kõrgel maaninal, mis kahe oruga muust maast lahutatud. Lossi alus kujutab endast põhja-lõuna sihis väljavenitatud ovaali, umbes 60 sülda pikk ja 30 sülda lai, mille õhtupoolne külj sissepoole kumer, nagu näib, kohandatud sellele kingule, millele loss ehitatud; võib olla aga ka vanale maalinna, mis siin võis varemalt asuda; Lõunapoolsel küljel asus päävärav üle vallikraavi viiva sillaga ja, mis väga huvitav ning tähelepanuväärt, eelkindlustustega, teatavat liiki silla pääga teiselpool kraavi. Et siin pildil kujutatud lossi alusjoonestus (õpetaja Körberi valmistatud) täpsel üksikasjalistel mõõtmistel põhjeneb, näib väga küsitav olevat. Ta annab aga siiski häa ettekujutuse lossi plaanist, küll ilma silla pääta.

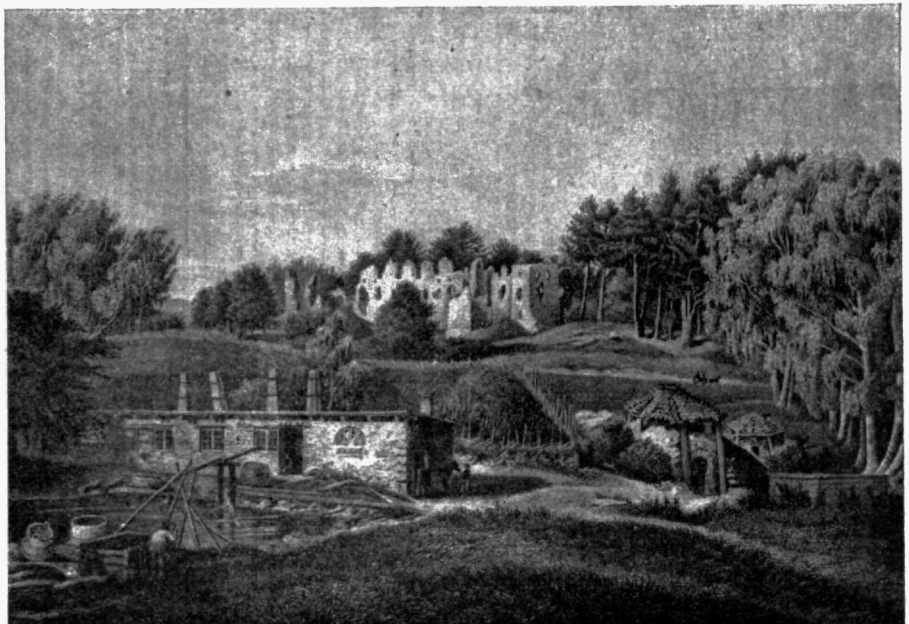
Ordu ajal kuulus Helme ordumeistri lauamõisate hulka, mille valitsejaks lossikomptuur. Lossi saatus oli sel ajajärgul enam-vähem rahulik ja vähe silmapaistev, sest et ta maa südames asus, kus välisvaenlaste hädaoht

väike. Kord ordumeister Johann Wolthuss von Herse valitsuse ajal, 1470 a. algul, sai ta valitsuse asukohaks. Vastastikused tülid ja riidud ordus eneses, kokkupõrked ülempiiskopi võimuga, Riia linnaga, langus ümberringi, päale selle ähvardas hädaoht idas — igatahes mitte kerge koorem. Ordumeister asus Vönnust Viljandi ja püüdis ümberkaudseid ordu maa-alasid mittekohastest valitsejatest puhastada, ainult temale ustavate isikute kätte anda, et esialgu vähemalt omas majas jälle peremees olla, ning siis edaspidiste raskete ülesannete kallale astuda. Ta sammud tekitasid aga ordus rahulolematust, päale selle heideti talle ette oma voli ordu raha valitsemises, tõusis opositsioon, tekkis salavandeselts, mille eesotsas oli maamarshall Berend von der Borch. See oli oktoobri esimesil päevil 1471. Johann Wolthuss von Herse viibis Helmes. Säl tungisid vandeseltslased ühel pimedal ööl lossi, paha aimamata magava ordumeistri tubadesse, võtsid ta kinni ja viisid Vöndu vangi, kus ta järgmisel suvel vägivaldselt surmati.

Päale selle ei kuule me tervelt 40 aastat Helmet jällegi midagi. Säl tungisid venelased 1501. aastal maale. Kuigi ordumeister Walter von Plettenbergil korda läks esimest pääletungimist tagasi tõrjuda, sundis sõjaväes lahtipuhkend katk, mille ohvriks langes ka ordumeister, vastupanekut ajutiselt lõpetama ning suur venelaste vägi tungis põletades ja tappes sügavale maale, kuni Viljandini, Helmeni, isegi Vönnuni. Helmet piirati,

kuid asjata; lossi meeskond võitles südilt ja venelased pidid tuntavate kaotustega jälle taganema. Niipalju kui teame, oli see ainuke kord, kus Helme ordu ajal välisvaenlast oma väravate ees on näind.

Seda muutlikumaks kujunes lossi saatus järgneval Poola-Rootsi ajajärgul ja peegeldab haruldaselt iseloomustaval viisil meie kodumaa koledat minevikku. Need

W. S. Stavenhagen: Helme lossi varemed u. 70 a. tagasi

tummad müürijäänused kõnelevad nii paljust — nad teavad jutustada nii mõndagi äraandmisest ja vahvusest, viletsusest ja hädast, hiilgusest ja langusest, kõigist raskustest, mis sõda endaga kaasa toob, ja mis meie maal valitses tublisti poolteist aastasada.

Aastal 1558 tungisid venelased uuesti maale. Alustelt mäda Liivi riik ei suutnud vastu panna ja langes rudedeks. Rootslaste ja poolakate, venelaste ja daanlaste vahel tõusis tüli maa valitsemise pärast. Helme läks langend ordu käest otsekohe, ilma et venelased teda oleks tülitand, Poola valitsuse alla. Kuid mitte kauaks. Aastal 1562 oli Poola kuningas Sigismund hulga Liivimaa losse, nende hulgas ka Helme, oma näälule,

Soome hertsog Johannile pantind 100.000 riigitaalriie, mis see talle oli pakkund. Krahv Arce'i väljaspool abielu sündind poeg sai pantlosside komandandiks. Järgmisel aastal võttis aga Rootsi kuningas Erik XIV hertsog Johanni vangi ja saatis Stockholmi, sest et ta oma trooni pärast hirmul oli. Erik püüdis nüüd oma venna pantlosse vallutada. Karksis läks tal see ka korda. Sel puhul astus krahv Arce venelastega läbirääkimistesse; kas oma vangistatud isanda huvides või et oma erahuvisid kindlustada, on raske otsustada. Igatahes, ta konspiratsioonid venelastega paistsid ta alamatele kahtlased ja nad võtsid ta vangi ning saatsid Riiga, kus ta Poola kuninga käsul kui äraandja koledal viisil ära hukati; nagu Kelch jutustab, piinati teda tuliste tangidega ja surmati siis rattal. Pantlossid läksid jälle Poola võimu alla.

Aastal 1575 vahetas Helme jälle oma valitsejat. Venelaste kartusel, kes maad edasi laastasid, andis lossi meeskond, kellest moodustasid suure osa vististi küll sakslased, selle üle hertsog Magnusele (Holstein). Küll püüdsid poolakad varsti päale seda lossi tagasi saada, kuid asjata. Ometi etendas hertsog Magnus oma Liivi-

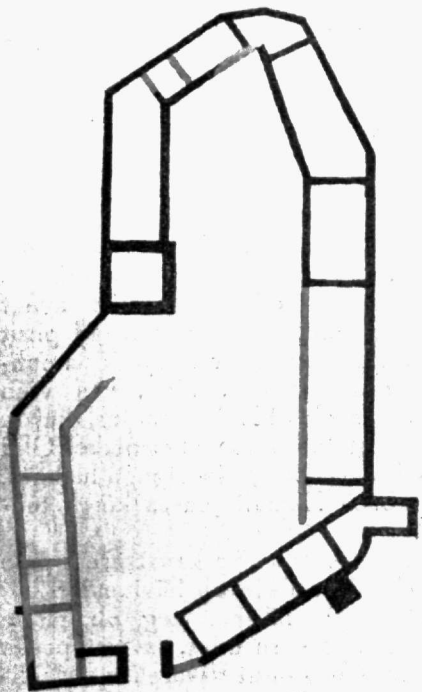

C. v. Ungern-Sternberg: Helme lossi varemed a. 1807

maa kuninga osa õige kurvalt, ta ei suutnud oma kohal püsida, pidi poolakatele alla andma ja Pilteni asuma. Pääle ta surma 1583. aastal arvati Helme, mis faktiliselt juba Poola oma oli, Poola kuninga laumõisate hulka. Nii jäi ta venelaste hirmutegudest puutumata.

Aastal 1600 Poola ja Rootsi vahel puhkend võitluses käis Helme ühest käest teise. Kohe esimesel Södermanlandi hertsog Karli vapral sõjakäigul läbi Liivimaa kuni Leeduni välja, kaotasid poolakad samuti kui teised liivi omandused ka Helme lossi. Kahjuks muutus sõjaõnn õige pea, rootslased pidid taganema, Arvatavasti oli Helme tol ajal veel hästi kindlustatud, sest rootslased lootsid teda enda käes pidada suutvat, võtsid isegi Härjämäe lossist, mis hädaohus oli, põgenemise vastu. Kuid 1602 tõrjus Jan Carol Chodkiewicz rootslased lossist välja, kes pidid kaugele Eestimaale minema. Küll valdasid rootslased ta veel kord, kuid pidid ta kohe jälle ära andma; paha õnne juures, mis rootslaste sõjariistu taband, ei võind ta nende käes püsida. Alles siis, kui Gustav Adolf Riia poolt uue sõjakäigu Liivimaa valdamiseks ette võttis (1625), mida juhatasid kindralid Jacob de la Gardie ja Horn, läks Helme kestvalt Rootsi kätte.

Samuti kui ta isal, muinasjuttudega ümbritsetud „Jaak Lagadisel“, Pontus de la Gardie'l, olid ka Jacob de la Gardie ettevõtted äärmiselt õnnelikud ja tagajärjerrikkad. Rahvasuu tunneb teda kui „laiska Jaaku“, sest et ta alati tegutses suure rahu ja järelemõtlikkusega. Nii kõneleb muinasjutt, et ta kord just vannis olnud, kui andjutant korruga vaenlaste päaletungimisest teatand. „Need peavad ootama, kuni ma valmis olen!“ ja ilma ruttamata lõpetand ta pesemise. Siis astund ta vaenlastele vastu, võtnud padja, avand selle, puistand suled tuulde ja hüüdis: „Välja, hobused ja mehed!“ muutnud ta suled ratsanikkudeks, nõnda et tal kerge oli vaenlasi võita. — Tema ühendus kuradiga mängib rahvasuus üldse suurt osa. Kui kurat kord ta hinge järele tulnud, lamand ta veel voodis ja palund kuradit ainult nii kaua oodata, kui ta end täiesti on riietand. Kurat olnud sellega nõus, kuid kauem pole ta mingil tingimisel luband oodata. „Hää, kuid nüüd tahan ma

Ed. Körberi joon. Õpet. E. S. kog.

Helme lossi varemete põhiplaan a. 1807

Jacob de la Gardie

end hoida, et ma kunagi enda riietamisega valmis ei saaks!“ Pääle selle puudund tal ikka riiete juures midagi: kas sukapael, või kaelarätt, või midagi muud, nõnda et kurat ikka asjata pidi ootama. Hiljem ehitand ta Stockholmis Jakobi kiriku ning vabanend niiviisi ebamugavast ühendusest.

1622—1628 oli Jacob de la Gardie Liivimaa asevalitsejaks. Rootsi valitsus andis kogu Helme ringkonna temale. Hiljem omandas ta ostuteel veel Haapsalu lossi ja linna ühes selle maa-alaga. Ta poeg Magnus de la Gardie päris isa varanduse, müüs aga Helme Riia bürgermeister Dreiling'ile, kelle järeltulijatelt see edasi läks uute omanikkude kätte. Mõisate reduktsiooni tõttu jäi Helme, Haapsalu jne. jne. omanik nii vaeseks, et ta kammerteender ja ta ise haiguste puhul teineteist vastastikku ravitsend.

Rootsi välised sõjalised olud ei annud aga ka Liivimaale rahu. Kestev sõda Poolaga andis venelastele hää võimaluse tõsiseks pääletungimiseks (1656), nõnda et terve maa osad, iseäranis Tartu ringkond, ajutiselt venelaste kätte läksid. Venelastest on Helme puutumata jäänud; ometi julgesid poolakad, venelaste sõja-

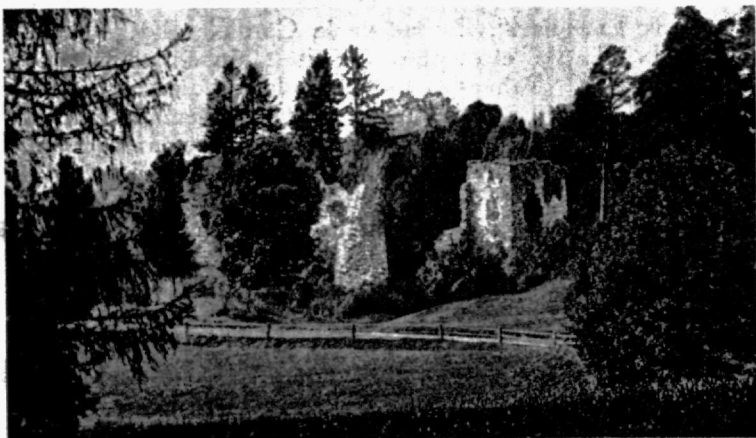
õnnest ergutatud, Liivimaa vastu jälle pääletungimist ette võtta. Sõjakäigul Pärnu poole tungisid poolakad 1658 algul Helmele ootamatult kallale. Sama aasta märtsikuul valdasid rootslased Buddenbrock'i juhatusel ta uuesti, kuid nad ei suutnud oma seisukohta kaitsta ja juba kuue päeva pärast pidid nad ta kokkuleppe teel Poolale tagasi andma. Need on Helme lossi viimased päevad. Sama aasta maikuul lähenesid rootslased obrist Glasenapp'i juhatusel uuesti, jooksid lossi pääle tormi, tapsid poola meeskonna osalt maha, osalt võtsid vangi ja lasid lossi õhku. Sest saadik seisab ta varemetes.

Magnus de la Gardie

Helme lossi hävitamine sündis arvatavasti vist küll strateegilistel põhjustel. Ja nüüd saatuse iroonia: pääle selle, kui ta lõpmatud korrad tüliõunana tervelt käest kätte oli käind, muudetakse ta rusudeks, kui selleks tööpoolest enam mingisugust tarvidust ei olnud, sest poolakad pidid Liivimaalt lõpulikult lahkuma ega pole oma jalga enam liivi territooriumile toond. Ometi, kes tahab seda otsustada, oli ju tegemist ainult neljakümneaastase puhkeajaga, mis maad pisut laskis hinge tõmmata, kui suur Põhja sõda puhkes ja uuesti maad laastas, ning, kes võib teada, milline oleks olnud Helme saatuse, kui ta oleks võind kindlustatud punktina esineda! Olid ometi venelased oma laastamiskäiguga Helmes, sai ju Schlippenbach Humuli juures kõige tuntavamalt lüüa!

Lossi uuesti ülesehitamise kavatsusest pole kunagi kuulda olnud; selleks oli hävitamisel liig põhjalik töö tehtud ja hilisem aeg oli järele aidand. Nii seisab loss rusudes, ja vist peaks see igaüht ajaloost huvitatut iseäraliselt meelitama neid varemeid vaatama, et meie kodumaa saatust vaimusilma eest möödaminna lasta.

Helme loss praegusel ajal

Setumaa muljeid

„Odamehele“ kirjutand E. R. Muus. dir. Dr. I. Manninen

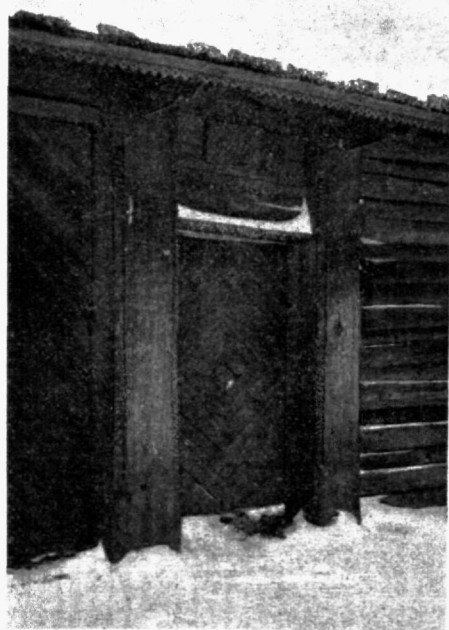
Autori ülevõtted

Setumaa on Eesti vabaõhumuuseum, Eesti Skansen ja Seurasaari.

Eesti vabaõhumuuseum on ütlemlata lai. Praegu käsitab selle muuseumi personaal ümmarguselt võttes

60.000 inimest, neist umbes üks kolmandik setusid ja kaks kolmandikku venelasi. Selle hiiglasuure teenijaskonna hooliks on seni olnud mitte ainult vabaõhu muuseumi järelvaatamine, vaid ka selle korrashoid ja vaatajate juhatamine ning muuseumiga tutvustamine.

Aga nüüd mõtleb Vabariigi valitsus, et nii suure vabaõhumuuseumi ülalpidamine nii väikeses riigis ei tasu end ära. On ju igal pool nüüd põhi-

Ilus taluvärv, Setumaal, Kolo külas

mõtteks ametnikkude arvu vähendamine. Ja nii ongi valitsus asunud terve vabaõhumuuseumi hävitamisele, tahtes teha selle teenijaskonnast tublisid põllumehi.

Oleme täitsa ühel arvamisel, et see muuseum tuleb ära hävitada, sest väikesele Eestile see on kahtlemata liiga suur. Ainult sarnane hiiglariik nagu endine Venemaa, võis lubada endale kinnitada nii palju inimesi muuseumi teenistusse.

Vaadatagu lühidalt, kuidas Eesti vabaõhumuuseum sügenes. See on tarvilik, sest ilma selleta võib kergesti setusid hukka mõista, süüdistada neid selle eest, et nad nii kergesti taha on jäänd.

Saksa rüütlid, kes lõpetasid eesti rahva vabaduse, löid omale siia riigi, mille piiridesse kuulus ka pragune Eesti, Setumaad ometi arvesse võtmata. Viimane langes saagiks venelastele. Pärast saksa ordu kokkuvarisemist sattus Eesti mitme valitseja alla. Rootsi, Daani ja Poola võtsid igaüks oma osa. Aga Setumaa püsis venelaste käes. Ja ta jäi venelastele veel pärast Altmargi rahu- lepingutki ja veel pärast seda, kui Saaremaa liideti Rootsi riigi külge. Siis elas eesti rahvas „hääd rootsi aega“. Üks osa eestlastest, setud, ei saand selle aja õnnest maitsta.

Viie aastasaja kestel vajutas lääne kultuur oma pitsati eesti talupoja kultuuri päale. See suund, mille viimane selle pika aja jooksul omandas, oli niivõrd kindel, et seda pärast ei suutnud muuta Vene võimu alla jäämine, pärast suure Põhja

sõja. Nende kahesaja aasta kestel, mis Uusikaupungi rahust juba on möödunud, ei ole vene mõju eesti talupoja ainelisele, mitte ka vaimlisele kultuurile omast ilmet õieti midagi suutnud anda. Eesti etnograafiline kultuurvara on edasi puht läänemaa päritolu.

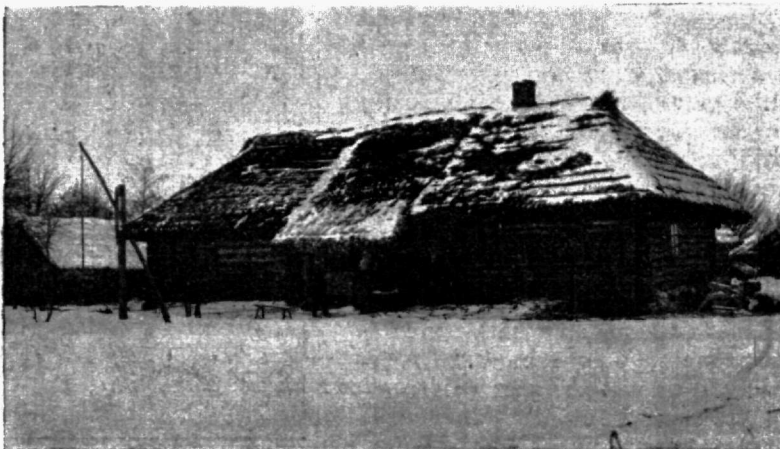
Aga setud! On arusaadav, et nemad, olles riikliselt muist eestlastest eraldatud ja venelastega kõrva elades, ei võind vene mõjule vastu panna. Päälegi oli neil venelastega ühine usund ja see on ju algelisel haridusastmel palju mõõduandvam kui keel ja rahvus. Setud venestusid tuntavalt.

Vene orientatsioon, võõrdumine omast hõimust riiklise piiri taga oli nii võimas, et see ehitas nagu müüri setude ja muude eestlaste vahele. Harjumine hoidis seda müüri alal veel siiski, kui vene kotkas oli terve Eesti omale riisund. Ainult vaevaliselt ja pikkamisi suutis üle selle müüri eesti kultuur end Lääne-Setumaal, Obinitša ja Slobodka pool maksma panna.

Kõige rohkem on venestumise mõjule allund ja kõige rohkem rahvusliselt isoleeritud olekus olnud idapoolsed setud — Petserist ida- ja kagu poole. Teatavasti tungib venelaste eluala lõuna poolt kiiluna kaugele setukülade vahele. Sellest kiilust idapoole elavad setud on nõnda mõlemast küljest olnud võõra elemendi

Mihail Pinneri talu Setumaal, Hilana külas

Petra Pala talumaja Jaastrova külas

Suitsutare välisnurk

päält ehitustes, esineb jooni, millele sarnaseid on Karjalast leida. Setud ja karjalased on silmapilgu inimesed, impulsiivsed, kergeusulised, lapsikud, uudishimulised. Ei ole raske setuga sõbraks saada. Ta on harilikult valmis juttu vestma. Ta kuulab tähelepanuga ja võtab innustusega osa jutust. Ükskõik, millest temaga räägid. Tundub, nagu teda võiks huvitada iga asi ilma kaare all. Isekeskis on setud ka agarad juttu ajama. Selleks ongi annud hääd võimalust elamine külades, kus talud on üsna külge küljes kinni.

Igaüks, kes Setumaal vähegi on käind, on pannud tähele seda lahkust ja vastutulelikkust, mida setud võõrastele näitavad. Väga harva juhtub, et vastuvõtt oleks ebalahke ja umbusklik. Igaüks setu on äärmiselt uudishimuline. Nii pea kui võimalik, tahab ta teada saada nii mõndagi külalise kohta. Kes külaline on, seda ta kunagi ei küsi. Kust ta on, seda ta küsib ikka. Ja siis tuleb tingimata seletust anda, mis otstarbel külaline on liikvel. On seegi küsimus vastatud, siis järgneb veel mõningaid muid, ikka situatsiooni järele. Aga juba esimeste küsimuste päale antud vastused avavad võõrale tee setu südamesse. Temal ei ole enam mingisuguseid kahtlusi. Kuigi temale iga kord ei ole saand selgeks külalise töö otstarve, on ta siiski valmis sellejuures võimalust mõõda aitama. Olen mitmel puhul saand seda kaasabi tarvitada.

Hurt omal ajal pani tähele, et setud on ikka hääs tujus. „Ma ei ole — kirjutab Hurt — minu neljal setumaa teekonnal ühtki mossis näoga setut veel taband.“ Allakirjutand on vist ühe sarnase fenoomeniga kokku puutund. Vähemalt ei ole minule muid meele jäänd. Kujutlen setut ikka häätujulisena.

ümbritsetud. Vene mõjust räägib setude aineline vanavara.¹⁾ Nende vaimline traditsioon on rohkem omapärane. Vene pitsat on lugemata paljude setude välimusel ja slaavlane avaldub ka nende psühnikas.

Setude psühnika? Selles on palju sarnadust karjalaste iseloomuga, nii nagu setude ainelises kultuuris, kõige-

Setu temperament köidab. Setu iseloomus on tingimata häid omadusi. Aga see päevakülge üksnes ei moodusta tema karakterit. Sel on ka öökülge, mis sisaldab halvemaid omadusi.

Nii nagu inimesed teatud algelisel kultuurijärjel üldse, nii on ka setud lohakad. Nad eksisteerivad ainult tänasele päevale. Homse eest kantakse pisut muret. Kokkuhoidmise püüdmine on kaunis nõrk. Elujärje parandamisele jõuga ei püüta. Algatusvõime paljudel puhkudel puudub. Setu kohta käib hästi filosoof Kanti sõnad: „Inimene on loomuse pooltest laisk.“

Kuigi setud kõigest uudistest on vaimustund, ei ole siiski ikka kerge saada neid uuendusi vastu võtma. Tuleb nimelt küsimusse mingi uuendus või parandus, mis nõuab iseäralist jõupingutust või millest kindlat,

Redel lakka ja eeskoja nurk

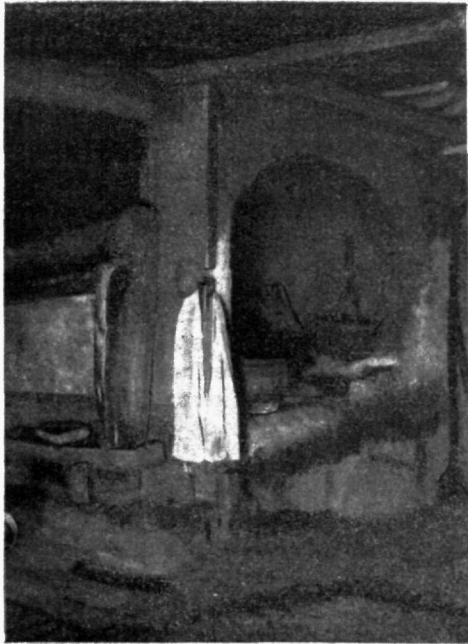
Kirstud täidavad aida aset. Aida sel talul ei ole. Ülal õrre kaelas ripnevad saunavihad. Lumi tungib eeskotta.

käega katsutatavat kasu ei ole tagatud, siis setu vaevalt midagi ette võtab. Tema põllumajandus on nõrgal järjel, sest ta kardab, et selle parandamine tähendaks temale lisatud tööd. Tema parema meelega külmetab talve otsa tuleses toas kui muretseb kahekordsed aknad.

Setude grupp Võõpsus, rahvariides

E. R. M. kog.

Suitsutare ahju nurk

setusid siin ei arvusta, sest nendega minul seni on olnud vähe kokkupuutumist.

Olin päris üllatatud sellest suurest vahest, mis setude suvises ja talvises söögimajanduses oli märgata. Suvel, kui Setumaal käisin, jäi minule mulje, et küllus valitses. Sellest vast ei maksa rääkida, et külalisele anti igal pool kõhutäis kõige paremat. Ka pererahvas ise raiskas halastamatult kõige kallimaid tooresaineid. Oli päris naljakas näha, kuidas võid söödi suure lusikaga. Tihti oli kohupiimamägi liua sees üleni kaetud kole paksu võikorruga. Või raiskamine oligi see, mis kõige rohkem silma torkas. Vahest praeti pekki ja muna koos. Ei tea, kas sarnane ebamajandus ja maiustus oli juhuslik või kas see sagedamini kordus. Aga igatahes: suvel ei olnud näha puudust söögiainetest Obinitša vallas ja Luhamaa pool.

Aga talvel? Siis saab Setumaal rändaja vahest nälga kannatada. Arvan, et sel ajal, kui minul tuli setude talvist elu tähele panna, pärast jõuluid, oli kehvus ometi suurem kui kunagi muul ajal. Päälegi on Vilo vald ja Satseriina poolne kõige vaesemad nurgad. Puudus oli tõesti üllatav, imelik, arusaamata. Lehmad ei lüpsnud, kanad ei munend, liha oli otsas, kohupiim otsas, suvine või ammugi otsas, kala ei ole, suhkrut ei ole, teed ka mitte. Ei olnud tihti suurtes taludes külalisele midagi muud anda kui rukki-leiba. Kontrast suvisega võrreldes oli äärmine. Aga mida söi pererahvas ise? Kartulit ja leiba, leiba ja kartulit! Kapsasuppi! Päälegi??

Setumaa suhkrut, suurtes tükkides tumedat ehk roosavärvilist „keedetud“ suhkrut vaatasin alguses suure aukartusega, julgemata kallale käia. See on valmistatud teejoodikuid silmaspidades, sest on vaja ainult raasukene selle küljest ham-

Ta ostab parema meelega rehavarre Petseri laadalt kui teeb selle ise.

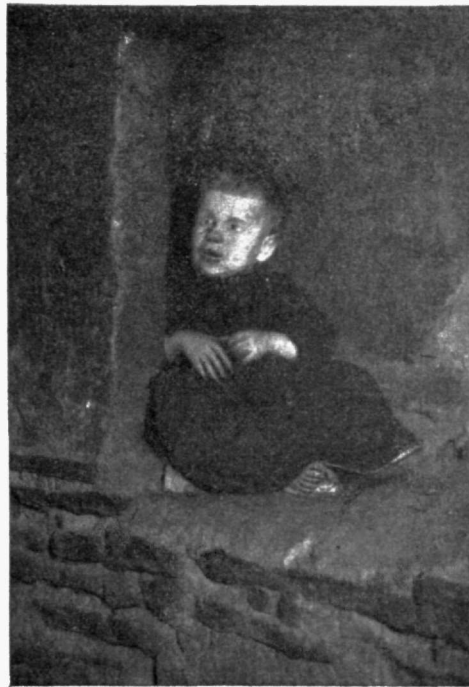
Naistel on ometi rohkem ettevõtlikkust ja agarust kui meestel. Pean siin tähendama, et ma Võõpsu ja Slobodka pool elavaid

mustada, ja võibki tühjendada terve tassi täie. Rehken-dan, et kokkuhoidlikult talitades võib ühe tükiga juua kümme tassi. Seda meeles pidades võisin öieti hinnata seda suurt heldust, mida P. külas keegi perenaine meile, minule ja seltsilisele, osutas, andes tee joomise korral kummalegi ühe suhkrutüki, mille äärest ei olnud veel hammustatud.

Setud on kangete ainete tarvitajad. Paljud joo-vad teed „põrgusuhkruga“ (=sahariiniga). Seda magu-sust paistab Petseris palju olevat müügil. Iga-le ühele on tunda setude viina armastus. Panin tähele mehi, kes ei „lõmmand“, aga viina vihkajaid mehi, kes teab, kas neid on ühtki. Ka naised on tihti tulileeme tut-tavad. Viina peetakse sama tähtsaks kui igapäevast leiba. Sellega võivat isegi leiba asetada. Naps või kaks lisavat isu. Aga kui hää nahatäis võtta, siis ei vajavat sööki kahel päeval. Viin olla siis kasulik tarvi-tada, kui moona on napisti.

Kangem kui viin on ometi eeter, mille joomine juba Hurdi neljanda teekonna ajal (1903) oli moes. Hurt jutustab üht kurbmängu, kuidas Slobodkas peeti pulmi eeteriga. Seda sisaldav nõu pandi kui-dagi tule ligidale, eeter võttis tule külge, sündis kole plah-vatus, mille tagajärjel kuus inimest sai surma ja paljud haavata.

Mis teeb elu setude juures vastikuks, on nende mustus. Mujal Eestis olla igal pere-naisel ikka tagavarana mõni puhas voodilina haruldaste külaliste tarvis, aga Setumaal on sarnaseid perenaisi raske leida. Kahe voodilinaaga süs-teem on hoopis tundmatu. Tuleb idapoolsetes valdades vahest ööd viibida taludes,

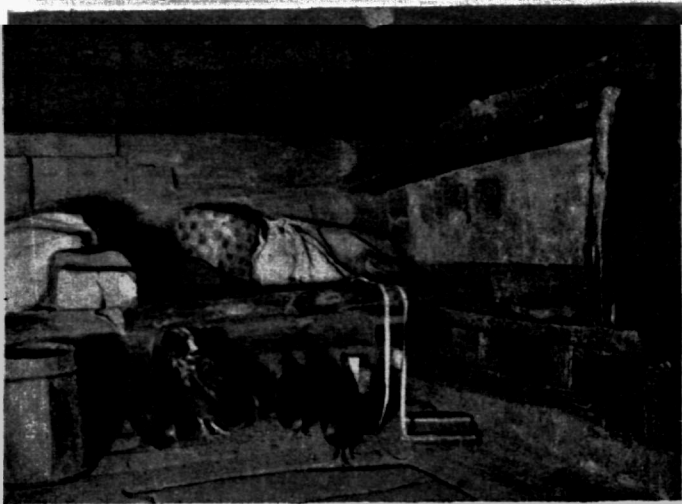

Laps ahju augus

Kui ahi kõeb, lastakse tare uks lahti, et suitsu välja päästa. Väike laps tõstetakse külmalt põrandalt ahju auku.

Kui ahi Setu talumajas kõeb
Pildil näeme suitsu toa täitvat, mis lahtisest uksest välja hoovab

„Sänglinulk“
Paremal pool ahju külge. Ahju all „kanakuut“. Ahjust
päraseinani „labasäng“.

kus mingisugust voodipesu ei ole. Palud midagi pu-
hast pää alla, tuuakse räpik, mis ükskord arvatavasti
on olnud valge, aga nüüd tõesti „nihilum album“.

On imelik, et nii õrn värv, nagu setude rahva-
riiete valge, ei ole õpetand setu naise puhtusest rohkem
lugu pidama. Tundub, nagu puhtusel oleks ainult mingi-
sugune tseremoniaalne, kombeline väärtus. Pidukorda-
del püütakse puhas olla. Igapäevases elus selle pääle
aga rõhku ei panda. Rätik, millega veega loputatud
sööginõud kuivatatakse, on sagedasti nagu jalanarts,
laud on roojane, tihti tattinalambist valgund petroo-
liga määritud. Kõige rohkem on põhjust kahelda
leivapätsi puhtuses, sest ei tea, kui mitu prussakat sinna
sisse on kastetud ja kus see pärast küpsetamist on
saand vedeleda, kas tolmuse kapi pääl, või kuskil
tahmases riuli nurgas eelnimetatud väikeste kodulojuste
kättesaadaval.

Isevärki kultuurnähtus on, et taludes, kus ei ole
ühtki voodilina ega padjapööri, on ometi laudlina või
koguni kaks. Pidukorral levitatakse laudlina lauale,
harilikultes oludes seda ei tehta. Aga portselaantald-
rikuid, lauanuge ja teelusikaid, neid ei maksa setu
talust järele küsida. Tuleb meele, kuidas suvel har-
jutasime end pehme muna söömisel suure, tõmbiotsaga
lusikaga. Muna väike, lusikas lai! Ei ole vist midagi
raskemat ülesannet. Ma ei tihka ütelda, kuidas minul
läis, aga minu kaasvõitleja sai, kui ma ei eksi, paaril
korral kuldse aumärgi rinnale, enne kui saavutas söömise
kunstitarvilised eeldused.

Kui ma nimetasin mune, peab vist ka kanadest
ja kukkedest sõnema. Kanakuut on harilikult elutoas,
ahju all. On imelik, kuidas kukk säääl pilkases pime-
duses teab hommikut kuulutada. Aga ta teab! Sage-
dasti lastakse tiivakari ahju alt põrandale jalutama ja
siis on varsti põrand tähti täis.

Suuremaid loomi toas üldse ei peeta. On laut
külm, siis tuuakse äsjasündind vasikas mõneks ajaks

tarre. Kipub põrandale külm veega kallale, siis halastatakse
tema pääle, tuuakse tuppa end soojendama, aga viiakse
pärest jälle pahta tagasi.

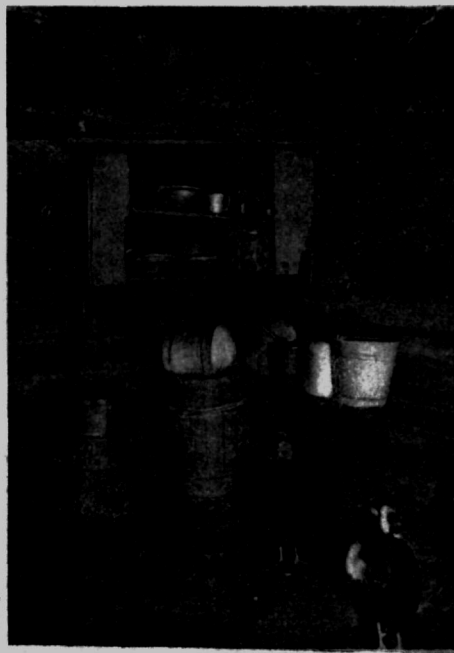
Aga kehv peab kõigea leppima. Suvel jutustas
üks eit Obinitsa külas, kuidas ta eelmisel talvel elas
lehmaga ja lambaga samas tares. Lehm oli ühes nurgas,
lambas teises, ahi kolmandas, eit, vokk, laud ja „jumal“
neljandas. Et see muidu jutt ei olnud, tunnistas veel
jaanipäeva aegu suur hunnik põlluväetist rehe all tare
ukse ees.

Kaunis samasugustes olusuhetes elab praegu üks
perekond Umbkovitsa külas. Vahe on ometi selles, et
Umbkovitsa perekonnal on tuba äärmiselt väike, vaevalt
paar sülda igapidi. Sellest alast täidab ahi ja laba-
säng teise poole. Leidsin toas eide ja kaks poissi,
kõik tunglakarva nägudega, nii et ainult silmad ja ham-
bad valendasid. Põrandal elutses kukk, kolm kana ja
kaks lammast. Majariistadeks olid pääle seinte ja ahju
külge kinni ehitatud labasängi väike riullaud, mõni
roojane astjas ja suur korv, kust lambad võistlesid
heinu suhu kiskuda. Sel perekonnal oli ka hobune,
kelle korter oli eeskojas.

Ma ei usu, et sarnaseid alginimesi kuskil mujal
Eestis tuleb ette, nagu need Umbkovitsa tüübid. See oli

kindlasti mõni
inimese variat-
sioon, mitte ho-
mo sapiens
pärisel kujul.

Aga Setu-
maal on küll
olnud soodsad
eeldused sar-
nase primitiiv-
inimese kaju-
nemisele. Sar-
nane on suut-
nud võrsuda
ainult vene va-
litsuse ja ki-
riku ükskõik-
sust sünnita-
vas sumbund
õhus. Vene
poolet ei ole
midagi tehtud,
et setusid val-
gustada. Eesti
riigil saab sel-
lepärest olema
suur ja vaeva-
line töö ees.

„Anomanulk“

On õpetlik võrrelda setude eluolu eesti rahva
eluga mujal. Vahe paistab suurena. On õpetlik käia
selles suures muuseumis, mille Setumaa veel praegu
moodustab. Umbes samasuguseks oleks võind ka
muu Eesti olud kujuneda, kui Saksa ordu ja Rootsi
riigi asemel venelased terve ajaloolise aja oleksid olnud
eesti rahva valitsejateks.

Lähemal ajal ilmub „Odamehe“ kirjastusel

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused.

Teoses antakse ülevaade Saaremaa ja Muhu, meie muistsel vabadusajal kultuuriliselt ja sõjaliselt kõige tugevama maakonna
ajaloost kuni sakslaste tulekuni. Sellele järgneb saarte kõigi seni teadaolevate ainelise kultuuri mälestusmärkide kirjeldus suure hulga
piltide ja kaartidega.

Redigeerind ja ülevaate kirjutand
prof. A. M. TALLGREN.

Soome maalikunstist

Kirjutand Dr. Fr. J. Lindström

A. Gallén-Kallela: Kullervo needmine

tand. Rahvas hakkas nii vaimliselt kui ka aineliselt kunsti toetama ning harrastama, ja ühes sellega hakkas ilmuma ka kodumaa kunstijõude.

Vanemaist Soome kunstnikkudest, kes sunnitud olid väljamaal omale elatust otsima, oleks nimetada A. Laurius (1783—1823), kelle väike-sekaustaliste piltide eeskujudeks olid eestkätt hollandi meistrid, ja andekas portretist G. W. Finberg (1784—1833). Üritades mõni aeg kodumaa, rändasid mõlemad Rootsi. Soome maalikunsti päris teerajaja oli R. W. Ekman (1803—73), kes, õppind väljamaal, asus a. 1845 kodumaale. Ekmani rahvusainelised, kuid kunstiväärtuslikult nõrgad teosed, nagu „Kreeta Haapasalo“, „Juhumine Hiroeküttidest“, „Vainämöise laul“, freskod Turu toomkirikus äratasid rahvuslikul ärkamisajal suurt vaimustust ning ühtlasi usu Soome kunsti tulevikku. Vaimustatud tema eeskujut hakkasid vennased Maunu (1805—68) ja Ferdinand (1822—1906) von Wright kujutama Soome loodust ja eriti selle metsade loomade elu. Neilgi veel ei õnnestund saavutada täit kunstilist vabadust.

Soome, kui Euroopa kultuurikeskustest eemal oleva maa kujutava kunsti ajalugu algab alles XIX aastasajal. Ja veel selle algulgi olid kunstilised meil niivõrra viletsad ja arenemata, et kunstnike nende töö Soomes ei elatand ning nad sunnitud olid otsima paremaid elamisevõimalusi võõrsil. Alles 1846 a. pääle, kui asutati Soome Kunstiühing, sütitas kunstiharrastus elavamalt hingi: seegi oli ilmutus sellest rahvuslikust vaimustusest ja enesetundest, mille meie suurmehed Lönnrot, Snellman ja Runeberg just neil ajal olid äratand.

Maastikumaal leidis omale esimese tõesti väärilise edustaja Werner Holmbergis (1830—60.) Ta õppis Düsseldorfi sel ajal kuulsas kunstiakadeemias ja jõudis oma lühikeses elueas näidata arvukate teostega, kui tähelepanev, otse üldeuroopaline kunstnik temas peitus. Oma piltide ained valis ta Norrast, Saksast ja kodumaalt ja esimesena oskas ta värvides tõlgitseda Soome maastiku meeleolulist külge uskumapanevalt ning mõjuvalt. Holmbergi hiilgav toodang kindlustas pikaks ajaks n. n. Düsseldorfi kooli kunsti põhimõtted soome kunsti ja tegi Düsseldorfi akadeemiast keskkohta, kuhu maastikumaalijad ja rahvaelukujutajad oma õpiteekonna pöörsid. Nii maastiku kui genre'i alal oli Düsseldorffis häid õppejõude, eriti norralased Gude ja Tidemand. Holmbergi järelkäijad maastiku alal olid meil Hjalmar Munsterhjelm (1840—1905), kes on kujutand eestkätt sisemaa idüllist loodust, selle järvi ja osalt selle saarestikkugi ja Bernd Lindholm (1841—1914), keda veetlesid sünged okaspuumetsad ning tormine meri.

Uue ajajärgu soome maalikunsti ajaloos alustas andekas, mitmekülgne, haritud Albert Edelfelt (1854—1905). Ta läks Pariisi, et valmistuda ajaloomaalijaks, ja tema paar esimest tööd „Kuninganna

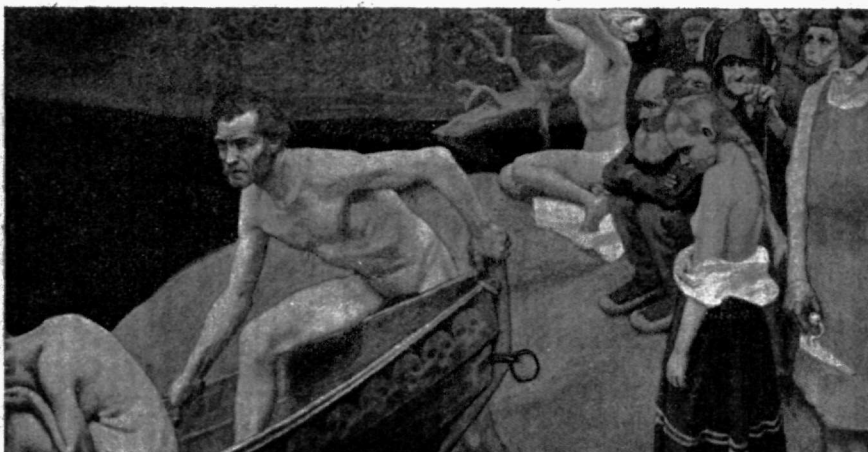

A. Gallén-Kallela: Sampo kaitsmine

A. Gallén-Kallela: Sampo tagumine

Blanca“, „Hertsog Karl Klaus Flemingi puusärgi ääres“ ja „Põlev küla“ ongi tüübilised näited sellelt alalt. Kuid ajaloomaal oli kaotand juba oma võimu; uued alad, naturalistlik rahvakujutus ja loodusvaatlusele rajatud välisilma maal kütkestasid kunstnikkude meeli Pariisis. Nendest sai Edelfeltki kaasa kistud. Ta heitis kõrvale kõik suured ajaloolised ained ja otsis endale kujutatavat omast ajast ja lähemast ümbrusest. Selle uue tähe all lõi ta töö töö järele: „Lapse surrukeha saatmine“, „Jumalateenistus Uuemaa saarestikus“, „Ruokolahe eided“, „Merel“, „Ulgumere saarestikus“. Uusi põhimõtteid teostasid ka juba varasemad, mõttelisemad „Mure“, ja „Kristus ja Magdaleena“, Samal ajal arenes tema üheks meie kõige enam lugupeetavamaks portretistiks, kelle kuulsus levis pea väljapoole Soometki. Ta oli hää joonistaja, nagu osutab „Lipnik Stooli jutustuste“ suurepärase pildistamine. Tema viimane suurtöö oli Helsingi ülikooli seinamaal „Turu ülikooli avamine 1640“, aine, millega

A. Gallén-Kallela: Toonelas

ta tagasi jõudis sinna, kust oli aland, — ajaloolise maali alale.

Vaimustatud Edelfelti eeskujust ja hiilgavast toodangust suunsid kõik hilisemad soome kunstnikud teekonna Pariisi, ja prantsuse kool sai meil ainuvalitsejaks. Sääli sai oma hariduse ka andekas Akseli Gallén-Kallela (s. 1865), Soome maalikunsti kahtlemata suurim and ja kõige omapärasem isik. Tema

A. Edelfelt: Kristus ja Magdaleena

jõuline, pea tormikas ja rahutu kunstnikuloomus on ajand teda voolust voolu õppima kõiki seda, mis võimalik õppida, ja ikka on ta jätnud tähelepandavaid töid oma järele. Seda tema arenemisekäiku kujutavad iseäranis selgesti tema kuulsad Kalevala-pildid „Aino“, „Sampo tagumine“, „Lemminkäise ema“, „Sampo kaitsjad“, „Kullervo vanne“, „Venesõit“ ning kogu ta haruldaselt lai ja rikas toodang. Teda saab võrrelda ainult suurte kultuurrahvaste kõige tähtsamate maalijatega. Tema vanune õpiseltsiline Eero Järnefelt (s. 1863) on hoopis teine kunstnikuloomus: erk ja peenendund tundinimene, kes on osand võrratu arusaamisega süveneda Soome looduse saladusse ning samuti võrratult neid tõlgitseda. Nagu maastikumaalijana nii on Järnefelt ka rahvaelu kujutajana ja portretistina Soome üks esimene meister. Tema kunst on ikka rahulik ja sihikindel, vaba katsetlevast liialdusest.

M. Enckell: Altaripilt Tampere Johannes kirikus

Prantsuse välisilmamaali edustajad on Pekke Halonen (s. 1865), üks meie tähtsamaist maastiku- maali jaist, kes ühtviisi osavasti ja kaunisti tõlgitseb suve lopsakust ning kevadtalve erka ja unistavat tunnet, naiskunstnikud Maria Wiik (s. 1853), kes on loond pääasjalikult õnnestund portreesid, Elin Danielson-Gambogi (1861—1919) ja Vanni Soldan-Brofeldt (s. 1863), Juhani Aho abikaas, kes nagu eelminegi on maalind maastikke ja meeleolupilte, ning Helene Schjerfbeck (s. 1862), kes hiljem omandas omapärase erga, naturalistlikust käsitusest täiesti erineva värvistiili.

Järgnevad nooremad maalijad ei seira enam naturalistliku välisilmakooli põhimõtteid. Juho Rissanen (s. 1873) alustas küll oma kunstilise loomingu

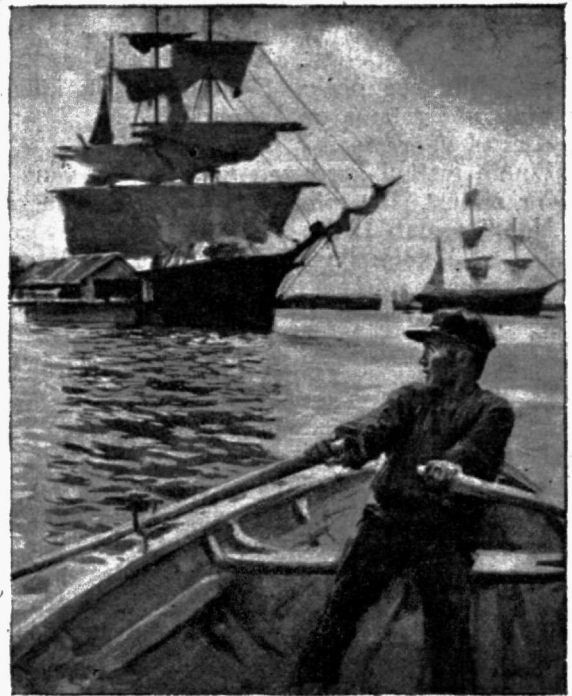

A. Edelfelt: Turu ülikooli avamine

selles sihis, kuid hiljem on ta sellest ikka enam ja enam kaugenend oma dekoratiivselt stiliseeritud kompositsioones. Koloristlikud püüded on vajutand algusest pääle oma pitsari ka Magnus Enckelli (s. 1870) kunstitoodangule, mis mõjub vahel monumentaalsena. Temaga on liitund hulk nooremaid andeid nagu Werner Thomé (s. 1878), Per Åke Laurén (s. 1879) ja Yrjö Ollila (s. 1887), osalt ka peen ja omapärane värvikunstnik Gabriel Engberg (s. 1872). Impressionistlikku laikmaali edustasid omal ajal vääri-

liselt Vilho Sjöström (s. 1873), üks meie paremaid portretistest, Ali Munsterhjelm (s. 1873) ja Väinö Hämäläinen (s. 1876), kes siirdus hiljem päris valgusmaali alale. Omapärane joonistaja ja portretist on Albert Gebhard (s. 1869) ning samuti kunstnikukalduvustega Antti Favén (s. 1882), kellest aga kumbki pole omandand mõne eri kooli edustajate põhimõtteid.

Soome noorim maalijatepõlv on viimaseil aastail tegutsend kõige uuemategi voolude kubismi, futurismi ja ekspressionismi alal, pidades pääasjalikult Cézanne'i, Gauguin'i ja van Gogh'i oma õppeisadeks ja eeskujuks.

A. Edelfelt: Merimees

Neis mainitagu tähtsamatena iseseisev Marcus Collin (s. 1882), Alvar Carvén (s. 1886), andekas J. Ruokokoski (s. 1886), osav akvarellist Juho Mäkälä

Juho Rissanen: Naised

(s. 1887) ja radikaalne ekspressionist T. K. Sallinen (s. 1879), kelle julged teosed on äratand nii kodu kui ka väljamaal suurt tähelepanu, kuid ka suuri lahkarvamisi.

O. LUTS / TOOTSIS LOOD

Äripäev

Pildikesed Paunverest / „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järg

Kirjutand O. Luts / Illustreerind R. Kiivit

Kuale, Lible,“ ütleb, „mulle praegu tuli meele üks asi. Mis see peaks tähendama, et külarahvas mind võõrastama on hakand?“

„Kuidas võõrastama?“

„Einoh, justkui kardavad mind. Kas vana koolivend Kiir minust jälle mõnd juttu pole lahti lasknud?“

„Noh,“ vastab Lible, „juttusid on Paunveres alati laialt olnud. Ja koguni veel nüüd: pikad õhtud, mis inimestel ajaviiteks muud teha on kui lõhverdada.“

„Nojaa, aga mispärast siis ikka ühest ja samast isikust?“

„Keda te arvate, Tootsi-isand?“

„Mind ennast.“

„Noh, seda n'd just ei või ütelda, et ainult teist räägitakse. Räägitakse ka teistest, aga viimasel ajal kõige rohkem küll teist.“

„Kas ma ei ütelnud! Ma sain kohe aru, et midagi peab jälle lahti olema. Minul pole sellest küll sooja ega külma, aga uudiseks oleks siiski. Pea meeles: ka minul on pikad ja igavad õhtud üle elada. Mõtlen ainult, Lible, missugust mängu minuga juba Teelegi mängib! Arvad, et mul magus on?“

„Einoh, kulla Joosep, mis n'd sellest kõnelda! Kus ta s' magus võib olla. Ma olen küll vana ja rumal, aga nii palju taipan minagi veel, et niisugused asjad meele kurvaks teevad. Noojah, mis seal s' n'd kõigepealt kõneldakse...“

Kellamees jutustab Tootsile Paunvere uudiseid, õigemini neid lugusid, mida Paunveres uudiseks peetakse. Seejuures vaatab kõõrdi noore peremehe poole, uurides, kuidas tema jutustus mõjub.

„Aga ega siis seda plära maksa südamesse võtta,“ trööstib aeg-ajalt.

Toots kuulab vaikides, koguni ohkabki korra, aga ei jõua naeru pidada, kui Lible palgivarguseni jõuab.

„Ja mõtelge ometi,“ pöörab kellamees päa viltu, „on neid, kes usuvad. Mineval pühapäeval käisin kõrtsis, noh, nii... naps või teine. See Aaberkukk, see kõige noorem, tõmbab mu käistpidi kõrvale ja küsib päris tõsise näoga: ‚Kelle metsast te need palgid näppate? Ütle julgesti, ega mina edasi ei kõnele.‘

„Noh, ja sina?“

„Mina, noh — veike kilgike peas —, jah, et: ‚Kust aga juhtub; kord siit, kord sealt.‘ Et: ‚ega siis ühest ja samast metsast ikka ei või; saavad aru, hakavad luurama.‘“

„Ja Aaberkukk?“

„Aaberkukk, et: ‚Viksid poisid! Kuradi viksid poisid!‘ Jah, et: ‚On ikka siinpool nurgas kah kangeid mehi.‘ Noh, siis head nõu kah veel peale kauba: ‚Aga ostma peate te, võrukaelad, ka paarkümmend tükki. Muidu, kui te kõik varastate, võite sisse kukkuda.‘“

„Mh-mh-mh, pup-pup-pup,“ naerab Toots.

Kuid see pole tema endine lõbus ja vallatu naer, kus süda kaasa naeris. See naer kustub varsti, otseselt angudes talisesse külma; noore peremehe nägu muutub endiselt murelikuks.

Teele, Teele! Mis aitas see, et ta Raja väravast välja sõites oma noore naise näo käpp-kindaga kinni kattis? Teele ei pidand ialgi teed leidma tagasi oma isamajja, pidi surmani jääma sinna, kuhu viidi pulmasõidul; kuid nüüd, juba selle lühikese aja jooksul, on asi kujunenud hoopis ümberpöörduks: tema noor naine ei leia enam teed oma mehe koju.

Ja siis see pulmaeelne õhtu, kui kohe peitis enese tagakambri ja norutas laua juures, nii pea kui Lestalt kuulis, et Arno Tali jälle on silmapiirile ilmud. Kas viimaks siiski ei sündind kõik need endised ja praegused tembutused üksnes Tali pärast? Kuidas narritas Kiirt kogu suve!

Aga kui vaadata tagasi koolipõlve, siis piinas sääli isegi Talit... Imeliku pärast. Ei, igatahes pidi see olema üks haruldane uss, mis näris Teelet, tema

Toots annab Liblele suitsu

praegust naist, ning sundis närima teisi kaasinimesi. Kunagi ei kinkind Teele oma poolehoidu kauemaks ajaks sellele, kellelt ise leidis poolehoidu ja veel rohkemgi kui poolehoidu. Ikka oli tal tegemist kellegi kolmanda isikuga, kes, hoopis vastuoksa, ei püüdnudki teda.

Kaua pidi siis nüüd kestma niisugune vahekord tema ja naise vahel? Kas ainult selleks oli vaja pulmi ja trallinguid, et kogu Paunvere tolm 'jälle' keerleks tema ümber? Või tahtis Teele, et just temast ja ainult temast enesest, Raja peretütre, kõneldaks Paunveres? Kui ta nüüd kogu suure küla ees tahtis näidata oma kangust, siis muidugi jääb Koidu ja Hämariku mäng veel kauaks püsima. Kas poleks sel puhul siiski kõige mõistlikum anduda Teele meelevalda? Jah, aga kui Teele ometi ainult sellepärast ära läks, et tal Ülesool asupaika pole — mis siis? — Siis annab end n. ö. naise meelevalda ja naine ikka jääb Rajale kuni Ülesool uus maja valmis saab. Ja kõige selle juures on kindel, et Teele kunagi ei kingi oma poolehoidu kauemaks ajaks sellele, kelle kord on saand täiesti oma võimusesse...

„Noh,“ vaatab Lible Tootsile küsivalt otsa, „miks te nii muresse jäite, Joosep? Ma vist tegin jälle ühe kaunis rumala tembu, et kõike seda prahti teile jutustama hakkasin. Eks ole? Aga mis sa teed ära, kui lõuad kinni ei seisa.“

„Ei ole midagi. Koguni parem on, kui ma ka ise nii umbeski tean, mis minust kõneldakse.“

„Eino,“ tahab kellamees sellepääle midagi ütelda, kuid vaatab enne üleöla tagasi oma koorma poole ja vaikib. Sääb seljataga võib olla ainult kaks asja: kas pole korras tema koorem, või on sääb päale tema koorma veel midagi tähelepanu väärt, sest kellamees seisatab ja pöörab end ümber kogu kehaga.

„Niipalju kui mina oma ühe silmaga seletan,“ ütles siis, „pole need mehed, kes meile seal järele kõmbivad, mitte siitnurga mehed.“

„Mis sa ütlesid?“ vaatab Toots tagasi.

„Et need mehed,“ tähendab Lible käega, „vist küll pole Paunverest pärit.“

„Kes need võiks olla?“ seisatab Tootski.

Kuid võõrad on veel liig kaugel, kes teab, kes nad on. Palgivedajad liiguvad oma koormatega aeglaselt edasi — küll need sääb niikui nii järele jõuavad. Mõne minuti järele vaatab Ülesoo peremees uuesti tagasi, silmitses teraselt ja muigab.

„Pea kinni hobused!“ hüüab Liblele. „Ootame järele neid kahte. Teeme suitsu.“

„Tõesti? Kas te tunnete neid?“

„Mhühüh.“

„Kes nad on?“

„Ootame, ootame, küll siis näed.“

Kärsitu kellamees timbib jalalt jalale, pilgutab oma pisikest silma ja liigutab vurrusid.

„Hee,“ hüüab viimaks, „need on ju need meie pulmalised! See, sinise palituga on Luts ja see teine on... Noh, pime ta nimi n'd oligi? — Noojah, see kaupmees Nossov või kudas ta oli.“

„Kippel, Kippel,“ parandab Joosep. „Nossov on ammugi surnud, temast enam ei saa Paunveresse tulijat.“

„Õigus jah — Kippel,“ noogutab Lible päaga, mõtleb siis mõne silmapilgu ja pomiseb: „No aga mis

nad siis nüüd veel siia tulevad? Pulmad on mööda, kellel nendega siis nüüd veel on aega jannata... kibedal töö ajal?“

„Hmhüh,“ naeratab Toots, „mis muud, kui paneme kah tööle. Paneme palke vedama, kive... las' kangu-tavad, las' teevad kondi proovi. Mine tea, vast samuti tahavad valitsejaks õppida nagu Jorh Aadniel suvel.“

Vaheajal jõuavad linlased lähedale ja hakkavad omakorda teraselt silmitsema palgivedajaid.

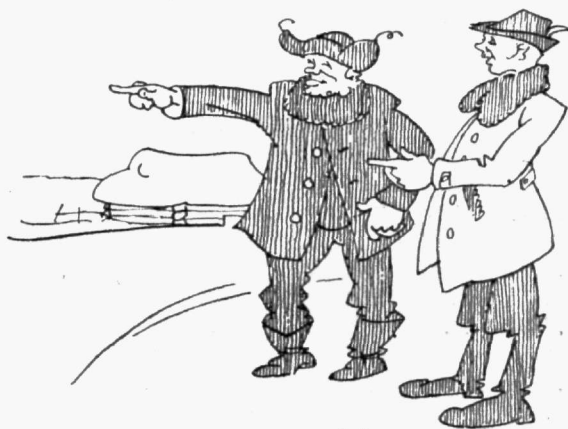
„Ohoi!“ hüüab Kippel, kiirendades samme, „see on ju opmanni-härra ise! Tere ja jõudu! No see on üks jumala õnn, et ma oma Saradshevi pudelit maha ei unustand.“

Seejuures lükkab ta oma 'kolmetärnilise' noore peremehe nina alla ja vaatleb teraselt, missugust mõju see teise päale avaldab. Täna on kaupmehel kaunis korralik, sametist kaelusega palit seljas, uued 'purakiid' jalas ja läikiva sirmiga müts pääs; habe on aetud, üksnes see jõuluaegne viiekopikaline tutt lõua-otsas on alles. Tema tuju on häa ja vaim ettevõtlik nagu ikka.

„Nii,“ ütleb, „nüüd võtke teise jala jaoks kah, opmanni-isand, ja andke oma abilisele pisut rüübata.“

Nüüd on ka Luts oma pika, sinise palituga (või pikk, sinine palitu oma Lutsuga) koormate juure jõudnud.

„Tere, koolivend Toots! Nagu näen, hakkad maja ehitama?“

„Need mehed“, tähendab Lible käega, „vist küll pole Paunverest pärit“

„Tere, koolivend Luts! Jah, oli see nõu ja tahtmine.“

„No aga,“ võtab Luts kaenlast oma vana ja kulund torupilli, „ega sa ometi kahekordset ei ehita? Kahekordsed majad on ju muidu väga kenad ja praktilised ehitused, aga tead... läbi kõmavad. Ei saa rahu.“

„Hoh!“ naerab Joosep, „hää, kui ühekordsegi valmis saan.“

„Jumal tänatud!“ hingab Luts kergemalt. „Ma ei või kannatada mitmekordseid maju. Kui mul võimalus oleks, siis tõstaksin majadel kõik ülemised korrad maha nagu kaaned ja laoksin üksteise kõrvale ritta, nii umbes nagu teeb kass murtud hiirtega. No aga liigume nüüd edasi; küllap teel kõneleme. Ah jah, Tali ja Lesta saatsid tervisid — sulle ja kogu Paunvere rahvale. Noojah, Lestalt on päale selle veel üks kiri.“

Toots avab ümbriku. Külmast kohmetand näpud leiavad säält kirja ja paar värvilist paberit.

„No see on aga sõnakas mees, see Lesta!“ hüüab siis rõõmsalt. Ja rahasid Lible poole liputades: „Rein, raha tuleb!“

Õpetatud Eesti Seltsi väjaannete pääladu on „Odamehe” rmkpl. Tartus

Pääle vanemate väljaannete soovitame uuemaid:

*Jahresbericht der estnischen Philologie. Band I
(Jahr 1918). H. 100.—*

*Jahresbericht der estnischen Philologie und
Geschichte. Band II (Jahr 1919). H. 200.—*

*Sitzungsberichte d. Gelehrten Estnischen Gesell-
schaft 1921. H. 120.—*

„Odamees”, Tartu, Promenaad 7-a. Tel 67

„See on hea, see on hea!” nokutab hüüetav
pääd. „On jah sõnakas mees.”

Siis uurib Ülesoo peremees kirja sisu ning hõiskab
uuesti: „Kas näe, kas näe! Laenata kah lubab, kui
mulle peaks häda kätte tulema. Vaat, see on alles
mees! See on alles koolivend! Tubli poiss, Lesta!”

„Jah, ega tal muud suuremat viga pole,” arvab
Kippel, „ainult liig terane on vahel oma sõnadega.”

„Nojaa,” vastab Toots, „aga ärge unustage, härra
Kippel: ta on kirjanik. Kirjanik peab olema terane.”

„Noh, on ta mis ta n'd on,” uriseb seepäale
ärimees, „mis me selle üle siin vaidlema hakkame.”

Nähtavasti on Kippelil oma d põhjused Lesta
pääle nuriseda.

VII.

Nii jõuab ‚killavoor’ Ülesoo teekäänakule ning
sää l seisatab ärimees järsku.

„Noh, saksad,” ütleb, „pidage nüüd hobused iva-
kene paigal. Võtame tropikese lahkumise liikku.”

„Lahkumise liikku!” imestab Joosep. „Kesse siis
lahkuma hakkab?”

„Noh... me isand Lutsuga lähme siit edasi
Paunvere poole.”

„Nonoh?” peatab Toots hobuse. „Kuhu te siis
lähete? Ma olin kindel, et te Ülesoole tulete.”

„Nojaa, küllap ehk tulemegi; aga mõni teine kord.”

„Imelik asi!” raputab Ülesoo peremees pääd. „No
kui see nii suur saladus ei ole, siis vähemalt ütlege,
kuhu te lähete? Tont võtku, ma kunagi pole olnd nii
uudishimulik kui täna. Kuhu sa lähed, Luts? Ja pää-
legi nii hädavalavalt?”

„Mina...” tähendab küsitav pöidlaga, „lähem
natukeseks sinna... sinna edasi.”

„Hmh, ma tean, et sa tagasi ei lähe.”

Tekib lühike vaikus. Toots sügab kukalt ja muigab.
Lible nihutab end plotskit käändes lähemale. All, üle
soo, õhetavad Paunvere majade aknad vajuva päikese
tulipunases säras otsekui tules.

„Hää küll,” algab siis Toots uuesti, „lähete kuhu
lähete, aga enne igatahes võiksite Ülesoole sisse tulla.
Sööme koos lõunat, kinnitame kehi, siis jääb teile veel
aega küllalt edasi minna. Öhtu on pikk.”

„Ei tea,” kehitab ärimees õlgu. „Isand Luts ehk
võiks teie poole sisse astuda, temal pole nii kaugele
minna kui minul.”

„Kuidas? Kas te siis üht ja sama teed ei lähegi?”

„Üht ja sama teed lähme ainult Paunvereni.”

„Taga keerulisemaks asi läheb!” vahetab Ülesoo
peremees kellamehega tähendusriikka pilgu. Seepäale
linlastele: „Ei, kulla sõbrad, ärge laske endid kaua

paluda, tehke mulle seda meelehääd, tulge Ülesoole,
kas või veerand tunniks.” Ja mõttes: „Võib olla, siis
ikkagi saan teie saladuse jälile.”

Nüüd on Kippeli ja Lutsu käes kord pilkusid
vahetada, aga küsivad.

„Lähmel” ütleb viimaks Luts.

„Noh...” näpitseb ärimees oma habemetutti,
„aga jääb siis nii, et ainult veerand tunniks, nagu
opmanni-isand ütles.”

„See juba on mehe jutt!” hüüab Toots, mispäale
voor jälle edasi liikuma hakkab.

Teel puudutab Toots Lutsu vähksinise palitu käist
ja küsib tasa:

„Ei, tõesti, koolivend, kuhu te tahate minna?”

„Mina lähen Rajale. Kas sa siis ei mäleta, et
Liide, sinu naiseõde mind sinna külla kutsus? Noh,
nüüd tuli see kutse mulle meele ja... Arvan, et saan
sää l paar päeva rahulikult kirjutada. Kirjutan parajasti
Kevadet, seda teist jagu.”

„Ah nii!” venitab peremees. „No miks sa siis
kohe ei ütelnud?”

„Pidi olema saladus. Nii oli härra Kippeli soov.
Et kui ei ütle tema, siis ei maksa minulgi esialgu
ütelda.”

„No aga kuhu siis tema läheb?”

„Seda ma nagu ei tohiks ütelda.”

„Ära vigurda. Ütle ruttu!”

Kuid Luts siiski loeb oma kohuseks veel natuke
vigurdada, otsekui demonstreerides oma aumehelikkust;
et vaata, Toots, kui raske mul on avaldada teiste sala-
dusi. Ja siis, kui tema aumehelikkuse lõimed juba
paistma hakkavad, s. o. kui ta juba tahakski koolivenda
üllatada — siis on juba hilja. Isand Kippel pöörab
enese äkki ümber ning hakkab Tootsile seletama
moodsat ehituskunsti. See seletus kestab Ülesoo õue-
väravani. Kestab õueski edasi. Sää l aga märkab Toots
rehealuse väravate juures midagi, mis teda jalamaid
sunnib unustama niihästi oma uudishimu kui ka ehitus-
kunsti: õues seisab tema pulmahobu ja see lilleliseks
värvitud saan, milles sõidutas Teelet. Üks oli kindel:
Rajalt pidi keegi siin olema.

Juba tahab Joosep kambri joosta, kuid teeb
ainult kolm-neli räpakat sammu läve poole ja seisatab
järsku. „Aega on,” pomiseb endamisi. „mitte ühes
uksega sisse tormata!” Ning siis Liblele, üsna rahu-
likult: „Lase sa aga nüüd mõistlikult otse virna juure,
et me oma tänaseid palke jälle latsakili lumme ei
pillu!”

„Nooh,” võtab Lible esimese hobuse suukõrvalt
kinni, „egas äpardus igapäev ei juhtu.”

Sel silmapilgul avaneb kambriuks ja lävele ilmub
Ülesoo sulane Mihkel vitsadest pununud reisikorviga.

Tema seljatagant vaatab välja keegi noor, taliselt
riietatud naine, kes, võõraid nähes, silmapilguks ära
kaob, kuid siis jälle nähtavale tuleb ja kindlal sammul
õue astub.

Kippel ajab oma habemetuti kikki, silmitseb seda
inimest teraselt, kahmab siis mütsi pääst, lõõb ‚pura-
kiide’ kannad klopsti kokku, kummardab ja ütleb vii-
sakalt:

„Tere õhtust, proua Toots!”

„Tere, tere!” vastab noor naine imestanult.
„Härra Kippel... kui ma ei eksi?”

„Just tema,” tõendab ärimees uue kummardusega.
„Elusuuruses.”

(Järgneb)

Mayne Reid'i romaan

Järg

„Ärge teda tapke, sõbrad!“ ütles Diats seltsimees-tele. „Mina pean ta elavalt kätte saama. Pidage ta hobu kinni! Kui ta peaks vastu hakkama ja tarvis on teda vagaks teha, siis lasen ise ta surnuks.“

Ratsanik sõitis tsüpresside alla.

„Sõjariistad käest!“ „Anna ennast alla!“ hüüdis Laanehunt, kargas ratsanikule vastu ja haaras hobusel suu kõrvalt päitsetest kinni. Teised asusid ratsaniku kallale.

Ime, et ratsanik sugugi vastu ei pannud. Hobu ajas enese tagumistele jalgadelle püsti, kiskus rõõvli käest lahiti ja hüppas puie varjust kuu valguse kätte. Armuline Jumal! Mis see on? Isegi rõõvliid ehmatasid. Nad karjatasid hirmu pärast, joosid metsa oma hobuste juurde ja panid kui hullud kihutama eemalle sellest hirmsast kohast ja kaugemale koledast — pääta ratsanikust.

XLV. Kaotatud jäljed

See oli muidugi viirastus — nõnda arvas Felim ja seda uskusid Laanehunt ja ta seltsimehed. Samas arvamises olid ka need inimesed, kes majori juhatusel Henri Pointdeksteri läksid otsima. Nad nägid imelikku ratsanikku päikese veeru ajal viie penikoorma kauguselt ega võind teda tunda. Felim nägi teda hiljem ja tundis temas Dsheraldi. Laanehunt nägi teda kuuvalgel ja pidas teda ka mustangide püüdjaks. Felim ja rõõvliid ehmatasid kangesti, major ja ta kaaslased vähem, aga seda rohkem otsisid nad asjata imelikule nähtuselle seletust.

„Kas see ei ole indiaanlaste nali?“ küsis major. „Kas nad ei taha meid sellega löksu meelitada? Mis te arvate, Spangler?“

„Ei tea, mis arvata, major! Minu arust on see elav inimene või eluta hirmutis.“

„Jah, hirmutis muidugi!“ hüüdis paljud rõõmuga, et asja võib nõndagi seletada.

„Olgu ta inimene, hirmutis või saatan ise, me peame ta kohta selgusele saama!“ hüüdis üks kütt.

Major andis käsu edasi minna ja otsimist jätkata. Mõnedki mehed oleksid tagasi läind, aga neil oli häbi teistele näidata, et nad kardavad. Kõige suuremat mõju avaldas nähtus vist küll Kassius Kalhuni kohta. Puna kadus ta palgelt, silmad läikisid kui klaasist, lõug lõdises

ja hambad lagisesid suus. Õnneks huvitas imelik ratsanik kõiki nõnda, et keegi kapteni ärevust tähele ei pannud.

Otsijad kaotasid mustangi jäljed käest ja tahtsid jälle metsa tagasi pöörduda, et veel kord otsast päale hakata, kui korraga käskjalg ilmus ja majorille kindlusest telegrammi tõi. Ringkonna komandöör, kes San-Antonio de Basaris asus, teatas majorille, et komantshid mitte Leoone äärde ei ole läind, vaid säält viiskümmend penikoormat hommiku poole. Sääl on indiaanlased palju mehi, naisi ja lapsi tapnud ja mõned majad maha põletand. Majorille anti käsk kohe soldatitega indiaanlaste tegevuse kohale minna. Tuli Inge kindlusesse tagasi minna ja otsimine teiseks korraks jätta. Major jättis ainult Spangleri mõne mehega kohalikkude sündmust uurima ja ütles ära sõites vanale Pointdeksterile, et nad metsast vereloigu leidnud. Major pidi seda ütleva, sest et ta isiklikult enam asja edasi ei võind uurida. Major ei varjand sedagi vana herra eest, et kahtlus, mida küll raske uskuda on, Moris Dsheraldi päale langeb, iseäranis selle järele, kui selgus, et indiaanlased siin asjasse ei puutu. Tapmise põhjuseks võiks ehk riidu arvata, mis

Moris Dsheraldi onn. A. Roosileht'i joon. „Pääta ratsaniku“ juure

kapten Kalhunil Dsheraldiga oli; see olla küll vähe tõenäoline, aga ometi uskuvat seda kõik. Major sõitis ära ja jättis Spanglerile kõigeks kaksteistkümmend soldatit. Uudishimulistest jäi nende seltsi veel kaheksa või üheksa noort plantaatori. Kui seltsilised tagasi läksid, kogusid vähesed metsa jäänd otsijad endid tule ümber kokku. Meeste tuju oli tõsine. Kõik olid veel kohutava nähtuse rusuva mõju all. Kõige tulusam oli Kassius Kalhun. Ta istus tulest eemal teiste varjus ja vaikis. Ta silmad keerlesid metsikult.

Tagasi minnes jätsid otsijad kõik oma tagavarad mahajäänd seltsilistele, muude seas viinagi. Selle mõjul läks meeste meeleolu õhtusöögi ajal elavamaks.

„Tulge lähemale, Kalhun!“ hüüdis üks rõõmsamaks saand noormees tule ääres. — „Me kõik saame teie kurvastusest aru ja katsume avitada, kuidas võime, aga egas seepärast igavesti tarvis ole muretsema. Tulge,

„Pääta ratsaniku“ tegelased

Pääta ratsanik — ???

Moris Dsherald — inglise lord, kes Tehhase preeriides lihtsa metshobuste püüdjana elutseb.

Vudlei Pointdekster — rikas plantaator.

Henri Pointdekster — tema poeg.

Luiise Pointdekster — plantaatori piltilus ja armastusvääriline tütar.

Kassius Kalhun — kapten; plantaatori õepoeg.

Isidoora Kovarubio de los Ljanos — armukade iludus.

Felim — Dsheraldi teender; naljamees.

Seb Stemp — vana kütt; Dsheraldi sõber ja abimees.

Pluuto — neeger.

Päale nende — kindluse komandant, rõõvliid, ohvitserid, indiaanlased, asunikud jne.

Opetajad, „Odamees“ on koolidele kõige kohasem ajakiri, sest ainult „Odamees“ toob järjekindlalt väärtuslikke artikleid illustreerituina hääde ja haruldaste piltidega Eesti ajaloo, loodusest, rahva tööst ja elust, meie hõimrahvastest jne.

Tellige „Odamees“ koolidele!

jooge meie seltsis üks klaas tühjaks, see annab teile jõudu! Tõendan teile seda!

Kas meeldis see Kalhunile, et ta meeleolust nõnda arusaadi või tundis ta eneses seltsimeheliku tunde hoogu, aga eemal istuja astus tule äärde, jõi pakutud klaasi tühjaks ja muutus hoopis teiseks. Tusane tuju kadus ja andis rõõmsalle meeleolule maad. See oli imelik mehest, kelle sugulane alles täna hommikul tapeti. Kalhun tuli juurde külalisena ja tundus sääl varsti peremehena. Selgus, et tal sadula küljes suur viina tagavara oli, mis nüüd tulevalgelle toodi ja teistega koos joodi. Noored inimesed jõid endid nii täis, et nad laulma ja tantsima hakkasid, kunni väsimusest maha kukkusid ja magama uinusid. Kalhun heitis maha viimsena; kui seltsilised kõik juba norskasid, tõusis ta üles, tegi hobuse lahti ja sõitis minema. Ta kindlad liigutused näitasid, et ta täiesti kaine oli. Miks kapten ära sõitis? Kas ta üksi rutemini Henri keha üles peaks leidma? Või tahtis ta sellega uhkustada, et ta üksi tapetut otsima sõitis?

„Tänu taevalle, kuu paistab selgesti,“ mõtles ratsanik. „Nad jõid endid nii täis, et nii pea ei ärka. Jõuan metsas ümber sõita ja leian surnukeha üles, kui see sääl ligidal on, kuhu ta maha jäi. Aga mis tähendab see imelik ratsanik? Oleks ma teda üksi näind, aga teda nägid kõik. Mis see küll võiks olla?“

Kassius märkas, et ta siin üksi ei olnud. Tuttavat metsa teerada mööda sõitis talle teine ratsanik vastu. Kuu valgustas teda selgesti ja Kalhun tundis pääta ratsaniku, keda ta juba päeva veeru ajal laanes oli näind. Nüüd vaatles Kalhun teda lähemalt. Ratsanikul oli kole verine pää käes. Kassius hobune värises ja jäi seisma, nagu oleks ta jalad maa külge kinni jäänd. Kalhunil oli nüüd rohkem mahti oma vastast tähele panna. Ratsanikul oli Moris Dsheraldi triibuline „serape“ ümber. Morisi mustang hirnatas; talle vastas haleda vingumisega truu koer Tara, kes ratsaniku taga joosis. Nad kadusid jälle metsa. Siis toibus ka Kalhun.

„Mis see oli?“ hüüdis Kassius. „Kas ta oli elav inimene või pörguline? Või on see viirastus? Kas olen hulluks läind?“

Kassius Kalhun pööris järsku ümber laagri poole. Siin hiilis ta tasa tule juurde ja heitis magajate seltsimeeste kõrvale maha. Kunni hommikuni ei saand ta magada. Kui Kalhun teistega ühes üles tõusis, olid tal silmad sügavasse pääluu sisse auku vajund ja nagu oli kollane kui surnul.

XLVI. Naisterahva saladus

Pointdeksteri maja õu pakkus iseäralist vaadet. Sinna olid inimesed kokku kogund väga mitmesuguste sõjariistadega, püssidest tomahogini. Mõnedel meestel olid viltkaabud, teistel nahkmütsid pääs. Läbisegi vilkus punaseid flanelbluuse ja kirjuid mantlid. Lühidalt, see oli harilik Tehhase mitmekesine publikum. Siin olid mõned nende hulgast, kes eile laanes Henri otsimas olid käind ja õhtul majoriga ühes tagasi tulnud. Kokku tulnud mehed tahtsid täna jälle noort Pointdeksteri otsima

minna ja olid endid selleks teele-minekuks valmis säändud. Nende hulgas olid nüüd mõned kaugemalt tulnud plantaatorid, kes hiljem sellest kuulda said, mis siin oli juhtund. Kogu käratses. Nimeteti Henri ja Moris'et. Mõned jutustasid teistele imelikust pääta ratsanikust, keda eile laanes nähtud. Nende juttu ei tahetud esiti uskuda, aga jutustajate kindel toon ja tõendused mõjusid niipalju, et kõik seda nähtud asjaks pidama hakkasid. Otsijate kogu ootas Vudlei Pointdeksteri väljatulekut, et siis laande sõita. Vana plantaator ootas teejuhti, kes neid Alamosse mustangide püüdja majakese juurde viiks. Seb Stemp teadis, kus Dsheraldi eluase on. Kütile oli järele saadetud; see oli vist jahile läind, sest sulased ei leidnud teda kuskilt ja vana Stemp ei ilmud.

Luisse Pointdekster teadis ka, kus Dsheraldi elas, aga ta vaikus, ja see oli hää. Ta avaldus oleks murest rõhutud isa veel rohkem kurvastand.

Kui viimane sulane tagasi jõudis, kes Seb Stemp järele oli saadetud, siis sõitsid otsijad Pointdeksteri õuest välja. Kui need ära olid läind, ilmus korraga vana Stemp ise, nagu oleks ta maa seest välja kasvand. Kütt tuli juhtumisi siia. Ta oli jahil linde lasknud ja tahtis need siin ära müüa, nagu harilikult. Küti pani see imestama, et õue värav kinni oli, mida ta millalgi ennem ei leidnud nii olevat. Niisama pani küti imestama neegri kurb nägu, kes tuli väravat lahti tegema.

„Mis siin on juhtund, Pluto?“ küsis kütt. „Miks te päeval väravad lukus hoiate? Kas miss Luisega midagi on juhtund?“

„See puudub veel! Miss on kodu. Tulge sisse, mr. Stemp! Miss ise jutustab teile meie kurvastusest.“

„Kas mr. Pointdekster kodu on?“

„Poole tunni eest sõitis preriisse.“

„Miks sinna? Kas üksi?“

„Mister Kalhuni seltsis ja paljude naabrite ja tuttavate saatel.“

„Kas mr. Henri ka ühes sõitis?“

„Selles see õnnetus ongi, et mr. Henri sõitis laande, aga säält ta enam tagasi ei tulnudki. Hobune tuli üksi koju, päälegi verine. Mr. Henri on otsa saand.“

„Ära naljata, neeger!“

„Nüüd ei ole sünnis naljatada, mr. Stemp! Nad kõik läksid mr. Henri otsima.“

„Vii need linnud kõöki, Pluto onu! Kus miss Luise on?“

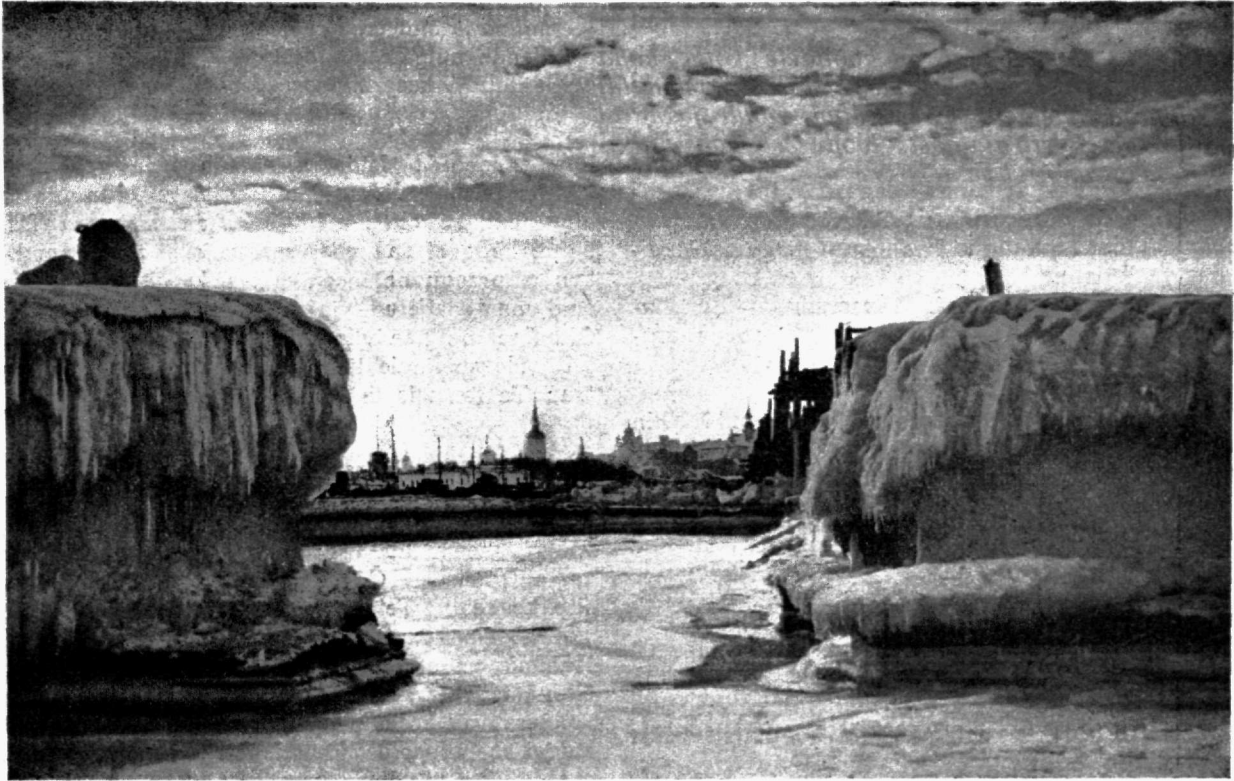
„Siin olen, mister Stemp!“ kuuldus hästi tuttav, aga see kord väga kurb häälekene. — „Pluto rääkis teile tõtt. Eilsest saadik on Henri kadund. Tema hobune tuli koju, üleni verrega pritsitud. Ah, mr. Stemp, see on hirmus!“

„Ma ei küsi uudishimu pärast, et teile valu teha, miss Luise, vaid selleks, et ka mr. Henri otsima minna. Jutustage mulle, kuidas asi oli.“

Luisse jutustas kõik kütile, vaikus ainult sellest, kuidas ta aias Dsheraldiga kokku sai, ja tülist Morisi ja Henri vahel. Seda arvamist, et vend mustangide püüdjalle laande järele sõitnud, põhjendatavat hotellipidaja Oberdorferi tunnistusega, Luise ütles sedagi, et venna tapmises kahtlustetakse Dsheraldi.

„ODAMEHEL“ ILMUS

Fr. Puusepp: Keelelised harjutused õigekirja õppimiseks koolidele ja iseõppijatele. 3., 4., 5. ja 6. õppeaastale. 200 harjutust. II muutmatu trükk. Hindendiselt 100.—

Tallinna sadam talvel

Foto Rambac

„See on häbemata vale!“ hüüdis Stemp. „See on võimatu. Dsherald niisuguse asjaga toime ei saa! Ma ise kuulsin, kuidas Dsherald teie venda kiitis. Kassius Kalhuni Dsherald tõesti ei salli, see ei ole lugupidamise väärtki; aga Dsherald teie venda tappa ei võind, ehk olgu siis, kui nad riidu läksid...“

„Ei läind, ei läind!“ hüüdis neiu ägeduse hoos ja tegi sellega oma saladuse avalikuks. — „Henri läks lepitust paluma ja Moris...“

„Nagu näha on nende vahel siiski veel midagi juhtund!“ ütles Stemp imestusega neiu otsa vaadates. — „Te ütlesite, et mr. Henri läks lepitust paluma, miss Luise?“

„Andke mulle oma sõna, Seb, kui aus inimene ja sõber, et te seda kellelegi ei räägi!“

Stemp pani oma tugeva käe südame kohta rinnale vaikimise täheks. Viie minuti järele oli Stemp saladuse kaasteadja, mis naisterahvas ainult sellele avaldab, kelle aususes ta kindel on. Selle üle ei imestand Stemp sugugi.

„Seda ma teadsin; siin ei ole tarvis häbeneneda,“ ütles Stemp. „Naisterahvas jääb naisterahvaks laanes ja linnas. Ka see ei ole õnnetus, et te oma südame mustangide püüdjalle kinkisite. Te valik ei ole halb. Dsherald ei ole liht iirlane; ta on hääst perekonnast. Ta ei võinud teie venda tappa. Võib olla, et vend ei olegi veel tapetud. Et hobune ja sadul verised, see ei tõenda veel midagi. Mis Dsherald ise selle kohta ütleb?“

„Ka teda ei ole nähtud. Mis siis, kui temagi tapetud on? Oh Jumal, oh Jumal!“

„Kui Dsherald elab, siis on ta Alamos omas majakeses. Miks otsijad sinna ei läind? Ah jah, keegi ei tea teid sinna! Siis nad läksid täna sinna Dsherald otsima? Noh, ma olen enne neid sääl!“

„Mister Stemp mõtelge! Siin räägiti kättemaksimisest ja lintshimisest¹⁾! Vihane otsijate salk võib ärritunud

meeleolus Dsheraldil lõhki kiskuda, ilma asja ligemalt järele kuulamata. Onupoeg Kassius on ka nende seas... Kas mõistate? Oh rutake... Jumala nimel!... hoiatage Dsheraldil talle ligineva hädahoju eest! Teil on tuim hobune. Võtke meie tallist kõige parem hobune.“

„Teil on õigus. Dsheraldil ähvardab hädahoht. Pean teda hoiatama. Hobust ei ole minule vaja. Ma tean kõige otsema tee Alamosse ja sõidan seda mööda oma määra seljas. Võib olla, ei olegi teie vend veel tapetud. Liig vara ei maksa kurvastada. Dsheraldil kohta ei ole mul kahtluse varju.“

Nende sõnadega jättis Stemp jumalaga ja Luise läks oma kambrisse nutma ja paluma.

XLVII. Teise kiri

Laanehunt ja tema seltsimehed põgenesid tagasi-vaatamata eemalle pääta ratsanikust, kelles nad kõik don Mauritsio ära tundsid, nagu rõõvlid Moris Dsheraldil nimetasid. Nad tundsid ära ta hobuse, „serape“, „somb-rero“ ja ta näogi. Kui kelmid sinna kohta jõudsid, kus nad enne indiaanlasteks olid muutund, pesid nad nüüd oja ääres nägudelt värviga tätoveeritud kirjad ja ilustused, võtsid puutüve õõnsusest omad harilikud riided ja muutusid tagasi mehiklasteks. Selle päale sõitis igaüks omale poole.

„Neetud!“ urises Laanehunt oma onni uksest sisse astudes. — „Selle hirmu päale ei tule nüüd vist undki. Veri tardus soontes ja millegagi ei ole keha soojendada. Pudel on tühi! Püha Neitsi, mis too küll oli? Viirastus mitte, sest ma ise tundsin oma kätega ta liha ja luid. Ka pettust ei võind siin olla, sest mis lõbu tal märdisanditamisest oleks olnud. Minu lugu on hoopis teine. Kas keegi ei jõudnud ette, et tuhat dollarit minu eest ära näpata? Või hoiatas keegi Dsheraldil, et me temale võõrsille tahame tulla, ja see kollitas meid minema? Kui

1) Lintshima — omakohut pidama.

nii, siis otsin ta homme üles ja siis ei pääse ta minu käest enam nii kergesti! Ja tema pärast kaotas ma Isidoora! Võib olla, et eksin; aga kui teada saan, et nad teineteist on näinud, siis lähen hulluks ja meeletuses tapan esiti selle, keda vihkan, ja teiseks selle, keda armastan. Oh, donna Kovarubio de Los Ljanos! Sa iluduse ingel ja kurjuse demon! Tapan sind kas meelitusena või pistnoga! Sul on neist üks või teine valida!”

Niisuguste mõtetega uinus Laanehunt magama. Hommikul äratas ta külaline.

„Hosee, kas sa oled? küsis Laanehunt. — Su siia-tulek rõõmustab mind. Kas Isidoora jälle Leoone kal-lastel viibib?”

„Jah, senjõör!”

„Miks sa minule ammugi enam ei kirjutand? Olin natuke aega kodunt ära.”

„Ma ei võind tähtsaid teateid kellelegi teisele usaldada. Praegugi on mul uudiseid, mille eest te mind küll tänama ei hakka.”

Laanehunt hüppas erutetult üles ja küsis:

„Kas oled neist midagi kuulnud? Kas nad teineteisega kokku saavad?”

„Ei, senjõör! Minu käskija oli siin oma onu pool külas ja saatis haigelle Dsheraldille hotelli kolm korda korviga söögipoolist. Ühes korvis oli kirjake. Siin on sellest ärakiri. Ega te asjata minu koolitamise eest raha ei maksnud.”

Diats luges kirjakese läbi, pani selle hooletumalt kõrvale ja ütles:

„Siin ei ole suurt uudist, armas Hosee. Donna Isidoora tänab teist ühe hääteo eest, muud midagi.”

„See ei ole kõik, senjõör Diats! Siin on teine kiri, millega mind hotelli saadeti. See ei ole ärakiri.”

Värisevi käsi võttis Diats kirja ja luges:

„Senjõör don Mauritsio Dsheraldille,

Armas sõber! Olen jälle onu Silvio juures. Ma ei või enam elada, sest et ma Teist mingisuguseid teateid ei saa. See teadmatus tapab mind. Teatage, kuidas Teie käsi käib. Kas paranete juba? Annaks Jumal! Tahaksin ise Teie ilusaisse silmadesse vaadata, et uskuma jääda, et Te terveks olete saand. Halastage mu päale

ja tehke see mulle võimalikuks. Poole tunni pärast ootan Teid onu maja taga mäekünka otsas. Tulge sinna, tulge!

Isidoora Kovarubio de Los Ljanos.”

„Neetud! Isidoora kutsub teda kokkusaamisele!” hüüdis Diats. „Mauritsio asemel leiab ta mind määratud ajal teatud kohal. Hosee, seda kirja sa Dsheraldille enam kätte ei saa viia, sest teda ei ole enam kindluses; kus ta praegu on, seda ei tea keegi. Mine siiski, kuhu sind on saadetud, ja küsi, nagu kästi. Säh dollar! Oldofferil on hää viin.”

Hosee järele läks ka Miguel Diats rutuga kodunt ära. Ta tee viis ta teisele poole.

XLVIII. Isidoora

Hommikuse päikese kiired hakkasid puude lehtede vahelt metsa alla tungima. Akaatsiate lehed nõretasid kastetilkadest. Öö jahedus taganes päevase palava sirokko eest. Tehhases tõusevad inimesed päikese tõusu ajal niisama vara üles, kui linnud ja muud metsloomad. Hommik on siin kõige ilusam ja armsam osa päevast. Seepärast ei ole ime, et nii varasel tunnil üks noor naisterahvas kolm penikoormat kindlusest eemal Leoni kaldal metsa poole sõitis. Varjuks hommikuse jaheduse vastu oli naisterahval „serape“ õlgadel. Serape ja ümmargune kübar andsid sõitjale mehe välimuse. Omalt poolt aitasid selleks kaasa kerged udemed ülemisel huulel. Pääliiskaudne vaataja oleks teda kergesti ilusaks hispaania noormeheks pidand, kuna terasem tähelepanija ka paksu serape all naisterahva painduvat kena keha kuju, peenikesi käsi ja kuklasse kokkukuhjatud juukseid oleks näinud. Sõitja oli Isidoora Kovarubio de Los Ljanos. Ta ülikonda ja istakut oleks siin küll iseäraliseks ja naisterahvalle vähe kohaseks peetud, aga noor sõitja ei teadnud seda, sest ta oli Gvadaluupes üles kasvand ja eland, ja säääl käidi niiviisi riideis ja sõideti nõnda.

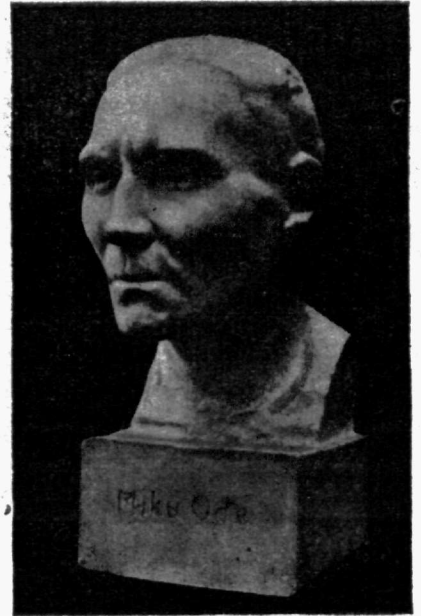
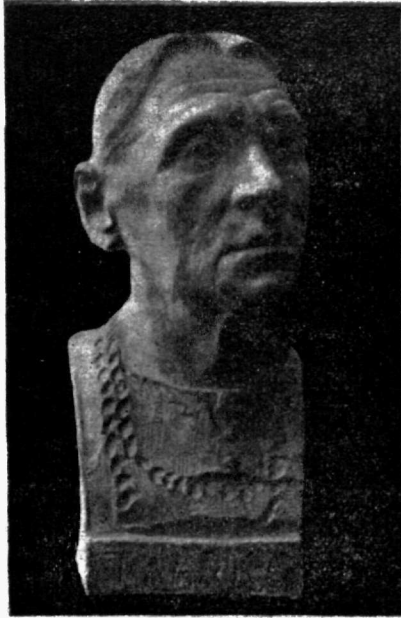
Isidoora oli kahekümneaastane neiu. Lõunamaalase kohta ei ole see vähe aastaid. Isidoora oli täies

Kaev-allikas Koeru Kalitsas

Foto A. Kärner

Koeru kihelk., Kalitsas, Poe talu kaev, milles vesi harilikult alla 3 sülla maapinnast, on käesoleva talve eel käind suurte sadude tõttu allikaks muutund ning ajab vett üles. Pahempoolsel pildil näha olevas veekogus, millest suurem osa kaev-allikast jooksnud, tõusis vesi detsembri algul 24 tunni jooksul keskmiselt 2 tolli.

Soome skulptor Alpo Sailo: Setu laulnemaad

Pahemalt paremale: Hilana Taarka, Marttina Iro, Miku Ode]

naisterahva eas ja õitsvas ilus, mida isegi mustad ude-
med ülemisel huulel ei eksitand. Ta nägu avaldas natu-
kene palju valjust ja kui ta vihastas, siis tuletas ta
emajaaguari meelde; aga ka vihasena oli Isidoora ilus.
Kindlus, julgus ja rutuline otsustamine paistis igast neiu
liigutusest. Sadula küljes rippus lasso, mida ratsutaja
niisama osavasti mõistis visata, nagu kõige parem mus-
tangide püüdja.

Oma onu Silvio Martinetsi õuest välja sõites jõudis
neiu jõeäärast kitsast teerada mööda mäe otsa tihni-
kusse. Määratud kohal pidas Isidoora hobuse kinni ja
hakkas armsa hobuse kaela siluma.

„Vara on veel,“ sosistas neiu kulduuri vaadates. —
„Jumal teab, kas ta tulebki. Kas on ta terve? Väri-
sen... Mis?... Ah, see hobune hingab. Olen äre-
vil. Mis see tähendab? Kas kardan teda? Ime, et
seda kardan, keda armastan, ainus, keda elades olen
armastand. See huvi ei olnud õige armastus, mis ma
plikana Miguel Diatsi kohta tundsin. Tänu Jumalalle,
et see nüüd kadund on. Ma pettusin temas, kui nägin,
et ta arg on, ja romantilised ettekujutused temast kadu-
sid kui unenäod, Nüüd vihkan teda. Olen kuulnud, et
Diats hoopis madalasse on langend. Ometi teda mina
ei kardaks, kui temaga siin metsas vastastikku kokku
juhtuksin. Imestan isegi: kes kalk on ja keda vihkan,
seda ma ei karda; aga kes hää ja kõige ausam on,
keda armastan, seda kardan! Ega ma teda ennast ei
karda; kardan temalt kuulda saada, et ta mind ei
armasta. Ma ei ole ühtki ööd rahulikult magand sest
ajast, kui ta mind indiaanlaste käest päästis.

Nüüd on otsustatud: ütlen, et teda armastan. Kauem
ei või ma enam teadmatuses elada. Ütelgu ta mulle
õigust, siis tean, kas maksab elada või ei... Kuulen
hobukabja müdinat. Vist tuleb. Läbi lehtede vilgatas
ta hele mantel. Oh taevas, ta ei tunne mind selles
ülirkonnas ära!“

Isidoora viskas oma mantli ja kübara maha. Ta
ilus keha, mille kohta isegi Heeba¹⁾ kadedust oleks

1) Nooruse jumal.

tunnud, ja pääkene, mille järele Canova marmorkuju
oleks pidand looma, paistsid kenasti lehestiku taustal.
Neiu pööris vaate täis armastust tulija poole ja ootas.
Ootaja poos ja näoilme muutusid kohe, kui ta Miguel
Diatsi nägi liginevat. Neiu suust kuuldus viha hüüd.
Ta ei kokkund, aga ta nägu avaldas pettumust.

„Kes võiks küll oodata teid siit tihnikust eest
leidvat?“ ütles Diats esimesena.

„Arvan, et see kuidagi viisi teisse ei puutuks,
don Miguel Diats.“

„See on asjata küsida, senjoriita! Teate väga
hästi, et ma teid lõpmata armastan. Asjata ütlesin seda
teile. See tegi teid mu vastu külmaks.“

„Eksite, senjõör! Ma ei ole teile millalgi ütelnud,
et teid armastan. Seda ütlen teile küll, et teid osa-
vaks ratsanikuks pean, ja rohkem midagi. Sellest on
kolm aastat mööda. Olin siis alles plikakene ja ilus
välimus meeldis mulle rohkem, kui vaimu väärtused.
Nüüd olen küps naisterahvas ja mu vaated on muutund.“

„Miks andsite mulle asjata lootust tol päeval, kui
ma kõige tigidama härja surmasin ja kõige metsikuma
hobuse teie isa karjast vagaks taltsutasin? Siis naera-
tasite mulle ja vaatsite armastava pilguga mulle otsa.
Ärge seda nüüd salake, Isidoora! Siis lugesin selgesti
teie mõtteid. Nüüd olete minu vastu muutund. Mis-
pärast? Kas seepärast, et nii rumal olin ja ütlesin, et
te mind oma iluga võitnud? Nagu kõik naised,
tundsitate mind võidetuks, ei leidnud enam tarviliseks mu
armastusest lugu pidada ja pöörsite minule selja.“

„See ei ole tõsi, Diats! Ma ei ole teid ilmaski
armastand. Pidasin teid ainult tõsiseks kavaljeeroks.
Siis ehk olite teie see tõesti. Nüüd... Kas teate,
mis nüüd siin ja Rio Grandes teist räägitakse?“

„AJALOOLOSE AJAKIRJA“ päätalitus on „ODAMEHE“
rmkpl. Tartus, Promenaad 7-a / Tellimishind 1/1 aastas
(4 nrt) 140 mk. Üksiknumber 40 mk.

Vana onn

Virumaal, Jõhvi kihelk., Vokas, Pühajõe kaldal. Et suitsu onnist välja juhtida, ehitas saunik lõõrid alt maa, mida pidi suits onnist veidi eemal seisva kõrge puukorstna kaudu välja pääsis. Kõrge korstna ja selle imeliku ehituse pärast kutsus rahvas onni „Vana Peetri äädikavabrikuks“. Aastat 15 tagasi põles maha. — Pildi paremal pool paistab Voka vana „Suursild“, mis on Tartu-Tallinna-Narva maanteel üle Pühajõe.

„Ma põlgan laimu. Tulin siia mitte seletust andma, vaid seda nõudma.“

„Kelle käest?“

„Teilt, ilus Isidoora!“

„Ärge unustage endid, don Diats! Pidage meeles, kellega räägite!“

„Tean — Rio Grande ääres asuva rikka plantaatori tütreaga ja niisama rikka Leoni kaldal asuva plantaatori onutütrega. Olin isegi omal ajal plantaator, nüüd aga olen lihtne mustangide püüdja. Nii suur seltskondlik vahe ei või teid muidugi mitte heidutada, sest selleks on mul tõendused.“

„Missugused tõendused? Mis te räägite?“ — Neiu hääles kuuldus esimest korda ärevus.

„Selleks on mul Isidoora Kovarubio de Los Ljanosi kiri niisamasuguselle vaeselle mustangide püüdjalle, nagu minagi olen. Te tunnete vist küll seda kirja?“

„Kuidas juhtus see teie kätte?“

„Kas see ei ole ükskõik, kuidas? Otsisin juba ammugi tõendusi mitte selleks, kas te mind armastate, vaid selleks, kas te teda armastate. Ja see kiri on selleks. Tahate tolle mehe ilusatesse silmadesse vaadata, aga teie teda enam näha ei saa.“

„Mis te sellega tahate ütelda, don Miguel?“ küsis neiu, ja ta hääle värises.

„Te kardate!“ ütles Laanehunt. „Selleks on teil põhjust. Hää küll! Olen teid kaotanud, aga teinegi teid omale ei saa. Ilmaski ei saa te Moris Dsheraldi naiseks! Töötage mulle, et te temaga enam millalgi kokku ei saa, vastasel korral te siit enam eluga ei pääse!“

„Ärge naljatage, don Miguel!“

„Ma kõnelen tõsiselt, donna Isidoora!“

Miguelil oli pistnuga juba käes. Näha oli, et ta oma ähvarduse tõeks võib teha. Oma vahvuse pääle vaatamata tundis neiu, et õudne tunne temasse asus. Esiti lootis Isidoora, et Dsherald tuleb ja ta Diatsi käest päästab; kui ta aga nägi, et kiri võõra kätte oli sattunud, siis kadus seegi lootus. Põgeneda oli kardetav. Diats oleks ta pistoliga maha lasknud. Ometi ei olnud Isidoora niisugune, kes hädas julguse kaotab.

„Te tahate mind hirmutada,“ naeris neiu, aga mina ei ole arg. Oskan ratsutada ja lassot visata. Vaadake!“

Isidoora lasso vihises läbi õhu ja mässis enese Laanehundi kaela ja käte ümber, kes seda ei teadnud oodata. Diatsi käed olid kinni; ta ei saanud pistolit võtta. Enne kui mees rabelema sai hakata, kukkus ta poolsurnult hobuse seljast maha.

„Kas nüüd mind veel ähvardate, don Miguel Diats?“ hüüdis Isidoora. „Ärge rabelege, kõlvatu ja arg mees! Te tahtsite mind tappa; nüüd on meie rollid vahetatud.“

Laanehunt ei vastand. Ta lamas maas nagu surnu. Ta hobune hirnatas ja pani jooksu.

„Püha Neitsi! Kas ma ta tõesti olen tapnud?“ hüüdis neiu. „Seda ma ei tahtnud, ehk mul selleks küll õigus oli. Ta ähvardas mind tappa; kaitsin ennast. Või on see tema poolt ainult kavalus? Ootab, et ta ligi läheksin. Vaadaku teised järele, kas ta elab, või on surnud. Jõuan ennem koju, kui ta minule järele saab. Kodunt saadan inimesed teda vaatama ja vabastama. Jumalaga, don Miguel Diats!“

Neiu löikas noaga, mis tal kaasas oli, lasso nõõri sadula küljest katki ja kihutas kodu poole.

XLIX. Vabastus

Isidoora oli vaevalt vaatepiirilt kadund, kui teiselt poolt küljest jälle üks naisratsanik ilmus. See oli Luise Pointdekster. Asi oli nõnda.

Kreolineiu nuttis omas kambris Madonna kuhu ees südame kergeks ja läks terrassile. Siin olid teenija Florinda ja neeger Pluuto ees. Luise astus neile ligemale ja kuulis nende jutust mõned üksikud laused. Dsheraldi nime kueldes jäi Luise terasemalt kuulutama:

„Räägitakse, ta nimi on Dsherald; ta olla iirlane,“ ütles Pluuto.

„Kas usud, Pluuto, et ta mister Henri on tapnud?“ küsis Florinda.

„See ei tule mulle mõttessegi. Mr. Dsherald ei võind mr. Henrit tappa! Florinda, vaata, mis säääl üle jõe on?“

„Mis säääl on?“

„Kas näed säääl üht ratsanikku? See on ju mr. Dsherald, keda ma tormi eel laanes nägin ja kes miss Luule mustangi kinkis. Nad otsivad teda Jumal teab kust, aga ta on siin.“

„Noh, tänu Jumalalle, et nad teda ei leia! Usun, et ta on süütu.“

Luise ei võind ennast enam kauem tagasi hoida. Ta astus teenijale ligi ja küsis:

„Mis te säääl laanes nägite?“

„Miss, kas säääl ei ole sama noormees, keda nad otsivad?“

„Ma ei näe kedagi.“

„Vaadake, säääl kahe puu vahel! Kas näete sammetkuube läiknööpidega? Usun, et see ta on.“

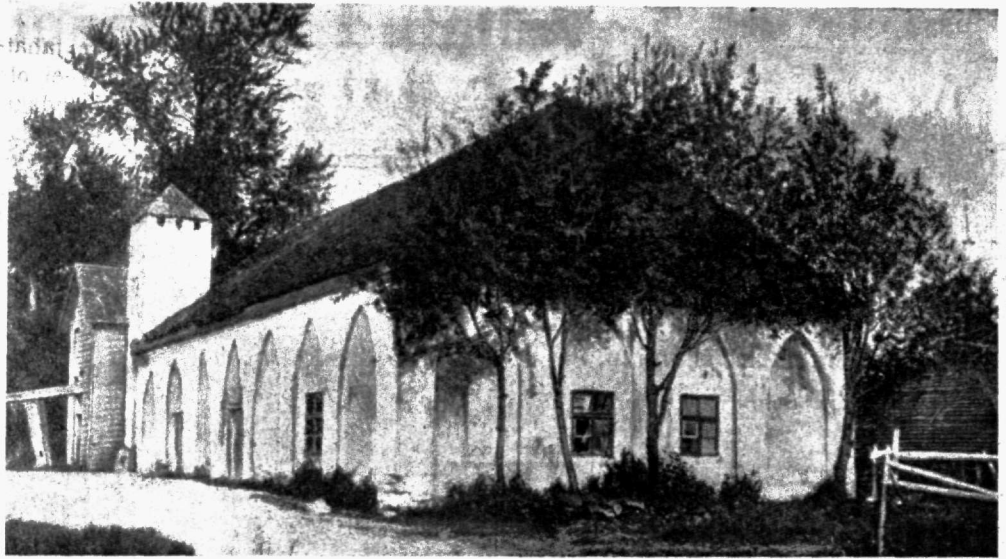
„Pluuto, te eksite. Kas teda nii kauge maa pääle võib tunda? Ka teised võivad samasugust kuube kanda. Florinda, too mu kübar siia, ja Pluuto, pane mu hobune sadulasse ja too ukse ette! Sõidan õitge kodunt välja. Rutemini!“

Teenijad läksid joostes käsku täitma ja Luise hakkas silmadega ratsanikku otsima. See kadus aga

juba kaugelle. — „Kas ta oli või ei olnud?“ mõtles neiu. „Miks viibib ta veel siin mail?“

Kümme minutit hiljem oli Luise üle jõe ja ratsutas kitsast teerada mööda metsatuka poole. Korraga kuulis Luise kõnekõmu: üks oli mehe, teine naisterahva hääl, Luise kuulatas. Räägiti hispaania keeli. Mis sellest? Dsherald võis ka hispaania keeli vastata, kui Isidoora Kovarubio temaga kõneles. Kõne oli äge, päris tormine. Viimaks vaikis mees ja naisterahva hääl kõlas valjusti ja ähvardavalt. Lõpuks oli kuulda kapjade müdinat.

See koht metsas oli Luisele hästi tuttav ja ühenduses armsa mälestusega: siin oli Luisel ja Dsheraldil juhuslik kokkusaamine. Luise peatas hobuse mõned samumud sellest kohast eemal ja kaua ei sõandand ligemalle minna, et kurba tõe oma silmadega näha. Lõppeks ometi ajas neiu hobuse pöösaste tagant välja ja nägi järgmist pilti: lagedal jooksis sadulas hobune ja maas lamas seotud ratsanik. Selle lähedal rohu pääl oli serape ja meesterahva kübar, nähtavasti mitte selle oma, kes maas oli. Seotud mees oli mehhiiko ülikonnas; ta ei olnud mitte Dsherald. Luise süda tuksus rõõmu pärast. Neiu tuli hobuse seljast ja astus seotud mehe juurde. Sel oli veel elu sees, ehk küll lasso kaela kinni oli kägistand. Luise harutas nõõri mehe kaela ümbert lahti. Ime, kes viskas ometi inimesele lasso kaela? Luise kuulis siin enne naisterahva häält — oli see lasso viskaja? Säääl ligidal oli serape ja kübar maas. Ehk oli naisterahval teine meesterahvas kaasas? Aga kuulda oli ainult ühe hobuse kapjade müdin. Miss Pointdeksteri pää oli niisuguseid arvamisi täis. Selle aja sees tuli Miguel Diats meelemärkuselle. Lugeja juba arvab isegi, et maas lamaja tema see oli.

Vana vesiveski Kiltsis, Virumaal

Virumaal, Kiltsi mõisas (v. „Odamees“ nr. 1 (15) lhk. 10) on püsind meie päivini orduaegne vesiveski, mis on eriti paksude seintega tugev kiviehitus, ilustatud vana torniornamendikaga. Vanades dokumentides leidub tähendus Kiltsi veski kohta, et ta on a. 1556 Robrecht von Gihsens'i päralt, kelle vaenlaste poole ülemineku pärast veski Paide lossiga ühendatud.

„Kes te olete, senjoriita?“ küsis Diats silmi lahti ajades kartlikult. — „Kus ta on?“

„Kellest te räägite? Pääle meie ei ole siin kedagi.“

„Kas te ei näind naisterahvast halli hobuse seljas?“

„Teda ma ei näind, aga kuulsin küll ta häält.“

„Ütelge parem — nõia häält. Isidoora Kovarubio on päris nõid.“

„Kas tema siis teiega nõnda ümber käis?“

„Tema jah. Kus ta nüüd on senjoriita?“

„Ei tea. Ma sõitsin siia sääält poolt, aga ta sõitis siit vist sinna poole.“

„Kas te mind silmusest vabastasite? Tänan teid, senjoriita! Olge veel nii lahke ja aidake mind hobuse selga. Ma ei või siia jääda. Vaenlased võivad mind siit kätte saada.“

„Tänan teid veel kord, senjoriita!“ ütles Diats. „Ei tea, kes te olete. Olete siin vist võõras. Olete sama hää kui ilus. Kui peaks juhust olema, Miguel Diats näitaks oma tänu igasuguse hääteona teile üles selle eest, mis te temale tegite.“

Miguel Diats kutsus vilega hobuse enese juurde. Kreool aitas meest nii hästi kui võis hobuse selga.

Laanehunt sõitis tasa, sest vaevalt võis ta sadulas istuda. Ta oli väga nõrk. Kui mees puude taha kadus, tuli kõik see juhtumus Luisele kui unenägu ette. See unenägu muutus korraga hirmsaks ilmsi-olekuks. Luise nägi rohu pääl paberi tükikese maas ja võttis selle üles. See oli Isidoora Kovarubio kiri Moris Dsheraldille. Laanehunt oli selle maha poetand. Kui Luise kirja läbi luges, tuikus ta nagu Diats, kui selle kael silmusest vabanes ja ta ennast püsti ajas. Kui Luise kodu-teel hobuse seljas jõest läbi läks, keerles tal mõte pääs ennast vette heita ja uputada.

(Järgneb)

Viru eit ja taat

(Lepna mõisast, Rakvere kihelk.) teel kirikusse. Ülesvõte on tehtud a. 20 tagasi, mil veel vanemad inimesed kirikusse minnes vanamoelisi riideid kandsid.

Käesoleval kevadel ilmub Rakveres Virumaa minevikku ja olevikku igakülgset valgustav koguteos

„VIRUMAA“

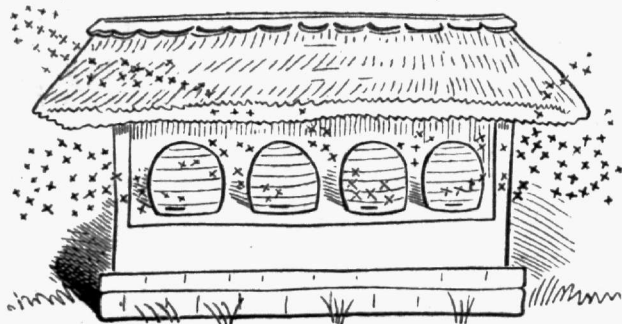
A. Rosenbergi toimetusel

Vallatud mesilased

Wilhelm Busch

Esimene päätükk

Ma tervitan sind, lehekuu,
mil õitseb lill ja lehis puu!
Teid tervitan ma, mesilased!
Kui päikse kiired varajased
on äratanud hommiku,
te Dralle tarus ärkvel ju —

nii usinasti toimimas
te vara oma mesilas.

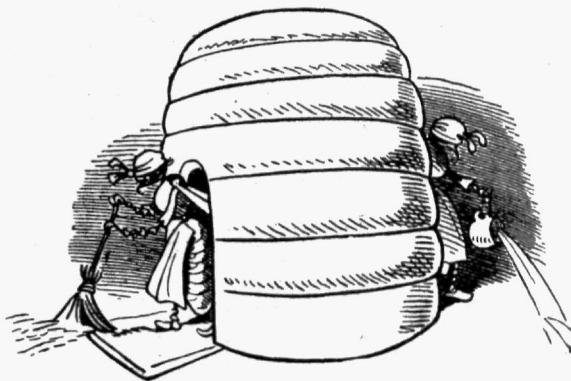
Ei varas miskit saa siit viia,
sest vahid välja pandud siia.

Ja töölised — see tubli rahvas
sees raiub, möödad, vaha toob —

nii tema usinus ja vahvus
siin kandilisi kargi loob.

Näe, Mesi-Liisi vara aeva
toast pühib tolmu, pühkmed ka.

Jah! Puhtus nõuab palju vaeva,
kuid puhtalt mõnus elada.

Kui õrnalt hoiab tädil Liina
ta armsat väikest sülelast!

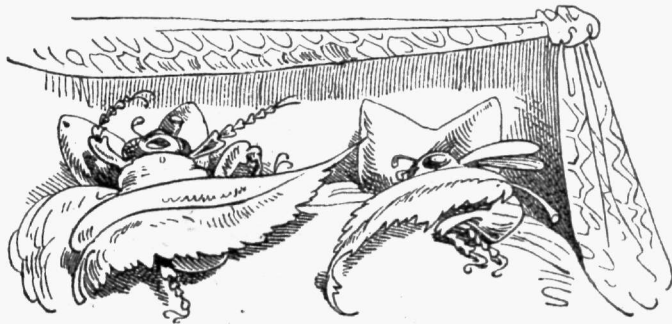
„Too vett,“ ta hüüab, „armas Miina
ja keeda puder usinast!“

Toaneitseil sööki laual' panna
aeg käes — nad käivad rutukalt,

sest tema kõrgus kuninganna
ka juba ärgand une alt.

Ja ainult vanad paksud leсед,
kes söödikuina elavad,

need päevavargad esimesed,
veel laisalt voodis aelevad.

„Hm!“ ümised üks mürakaruu.
„Kas tõesti nõnda hilja jo!?”

Hei, Triinu! Võta pähe aru,
meil' mesileiba, mõdu too!
„Oot', vana söödik!“ hüüab agar
ja lendab, kus on Krokus, pagar.

„Siin kringlid värsked, maitsvad — võta!“
nii ütleb Krokus. „Kiiresti

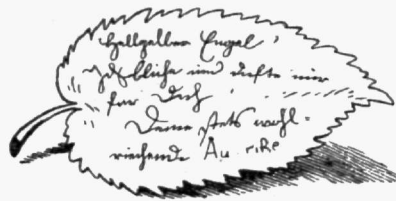

Aurikelile külla tõtta,
vii talle minult tervisi!”

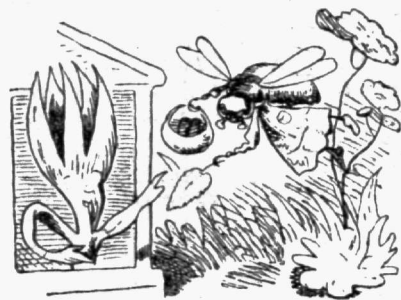

Aurikel, seistes leti taga,
eks võõrastele jooki jaga.

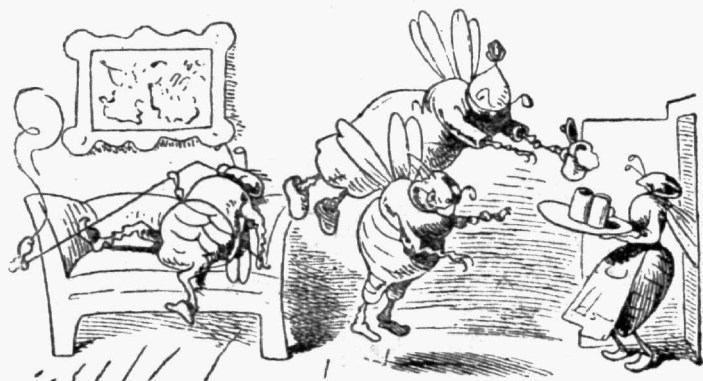
Kuid on ta kirja lugenud,
pea roosilehel vastatud:

Viib selle teate mesilind:
Ah, Krokus, armsam ihkab sind!

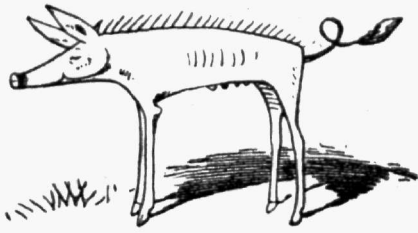
Nüüd koju! — sest nood leсед maiaid
ju hakand valjult kisama:

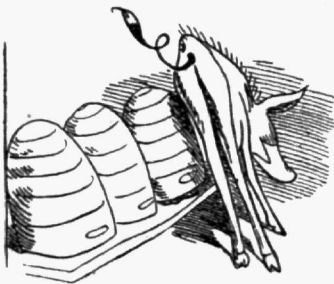
„Sa, rumal Triinu! siia saidad! —
meid lasid kaua oodata!”

Teine päätükk

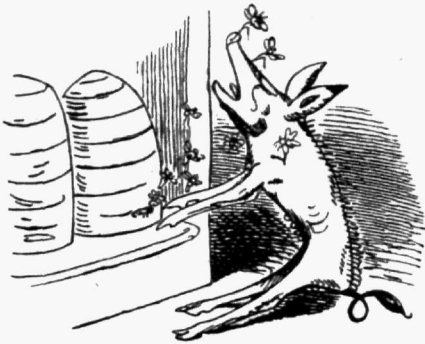
Hans Drallel oli sigudik,

kuid üsna kõhn ja kõverik.

See siga kõikjal ümber luusis
ja mesipuude ümber nuusis.

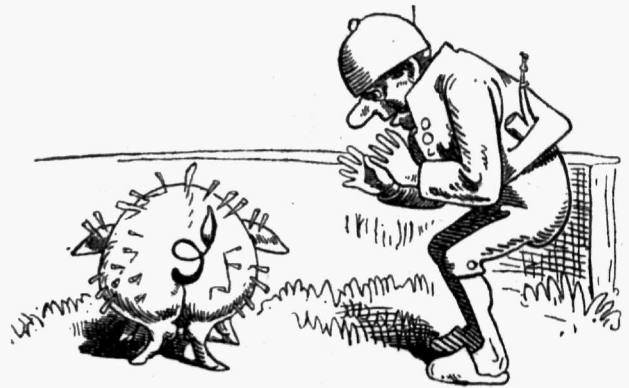

Siis tarust linnud lendasid
ja seale selga tormasid.

Uik, uik! — nii siga kisendas,
mis Drallet väga imestas —

ta vahtis ega mõistnudki,

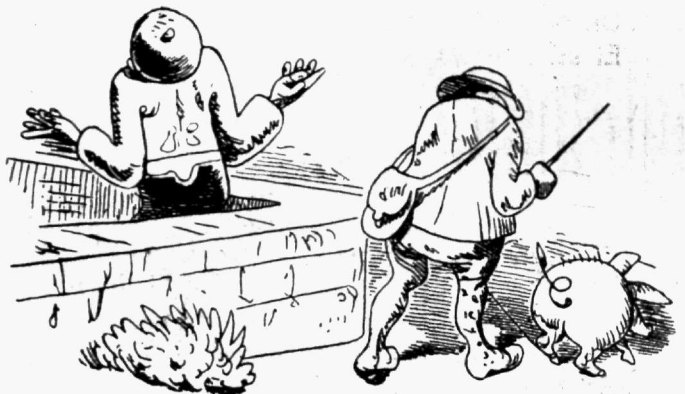

kuis äkki loom on tubli nii! —

Läks mööda põrsakaupmees varmas:
„Kui palju nõuad seast, mu armas?“

„Kaitskümmed taaldrit, mõtli ma!“
Siin on, kaup valmis korraga.

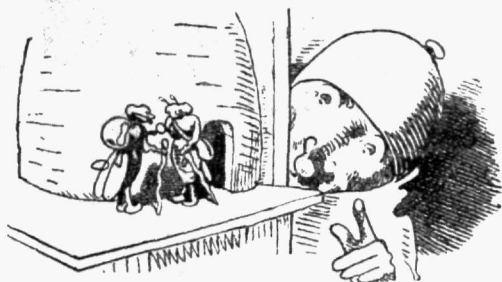
Hans Dralle mõtleb endas siis:
„Om imeline ilma viis!“

Ta ruttab oma taru manu
ja vilistab nii viise vanu:

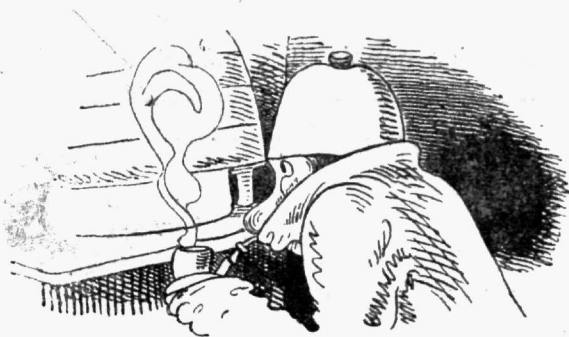

Lenda, mesilane, lenda
üle oru, mäe,
lasku lillele ja soenda
ennast päikse käe.

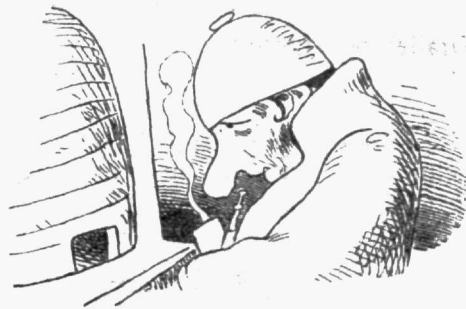
Suleb õhtu lillenupu,
keera koju sa,
kanna kallis koorem tuppa,
heida puhkama!

Oi, oi! Nad võtnud reisikepi?!
Ei selle taruga vist lepi?!

Hans Dralle vaatab, mõtleb meel:
„Ta täämbä pere heidäp veel!“

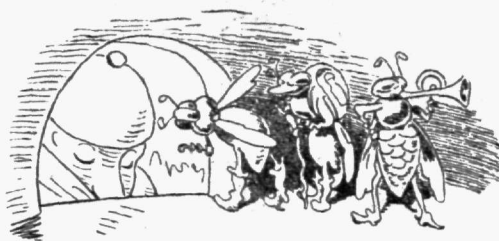

Nii selge õhk, ja soe on ilm;
Hans Dralle ootab, tarul silm.

Siis hämaramaks pää tal muutub,
ta laugeid viimaks uni putub.

Tüüt, tüüt! summ, summ! — nii kihab taru,

end reisiks sülem varustab,
sest kuninganna annab aru
ja alamaile pajatab:

„Nüüd üles, lapsed! varuge!
Näe, norskab riigivanake! —
End nimetab veel meie isaks!
Kus isa mul! Ja kõige lisaks:
mis teinud hääd ta? —
Eks oma haisva piibupäaga
ta ala meile piinaks ole,
Meil üha ninas ving too kole! —

Me usinalt korjame suveti
ja endid piiname hirmsasti;
me püüame kokku hoida,
et vanas eas endid veel toita...
Ja, ja!

On salved meil täidetud varaga,
kelm veevliit saadab me majasse
ja hukatust toob meie elule. —
Ta pole muu kui mõrtsuk ja varas,
seepärast talle see üsna paras,
et kõik siit kähku lahkume!

Surr-summ! läks sülem lennule.

Kolmas päätikk

Aeg-ajalt tarvilik on söökidel'
küll igas perekonnas petersell. —
Sest välja läks Kristiine Dralle,
ja hommik häädmeelt tegi talle,
kui kõndis oma isa aias

ta kevadvärskes, kaunis, laias. —
Ja, ah! Ta herra Knõrrje aeda,
mis kõrval asus, tahtis kaeda.
Ta õpetaja Knõrrje olnud,
kes aga teab, kuis viimaks tulnud,
et armuvalu magusat
ta rinnas tundis tuikavat —
ja armuihad, ala suured,
pea unustavad supijuured;
et armsamad tal lillekõned,

Kristiine noppis lilled mõned.

(Järgneb)

Kirjastus „Odamehe“ raamatukauplus Tartus, Promenaad 7-a, telefon 67, postkast 51

Täielik valik Eesti kirjandust. — Raamatukogude varustamine ja korraldamine, 0/0 0/0 — Ajakirja „Odamees“ talitus ja toimetus. — Täielik ladu kantseleit-
tarveid. — Esitused: Õpet. Eesti Seltsi väljaanded. Ajalooline Ajakiri. Vaba
Maa. Esmaspäev. Ronk. „Protestantline ilm. Naisterahva elu. Modern. Tal-
linna elu. — Tellimiste ja kuulutuste vastuvõtmine.

Küire ja korralik asjaajamine

Meie lugejatele

Artiklis „Soome maalikunstist“ oleme tarvitand illustratsioone Tartu ja Helsingi Akadeemiliste Hõimklubide toimetusel ja „Odamehe“ väljaandel ilmuvast koguteosest „Soome“, mis ilmub lihavõtteiks suures formaadis, häälpaberil, sisaldades rikkalikult illustreeritud artikleid meie vennasrahva üle parematelt asjatundjatel.

*

Käesolevas nrs algasime tuntud Saksa kunstniku Wilhelm Buschi lõbusa „Vallatud mesilased“, mis loodetavasti meie lugejaid kindlasti huvitama saab. Ruumi nappusel pidi G. Doré „Püha Venemaa“ järg sellest nrst välja jääma, mida vabandada palume.

*

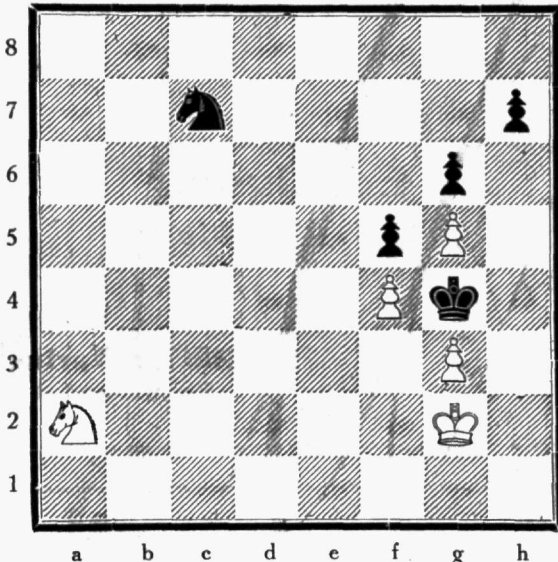
O. Lutsu „Äripäev“ ilmub sellest nrst pääle kunstnik R. Kiviti illustratsioonidega.

*

Järgmine nr. ilmub märtsi lõpupäevil, kuna aprilli nr. — Odamees 4 (18) — suurena lihavõtte-albumina.

Male

Etüüd nr. 1
A. Selesnieff

Valged: Kg2, Ra2, J: g3, f4, g5, (5)
Mustad: Kg4, Rc7, J: f5, g6, h7
Valge võidab

Partii nr. 2

Mängitud meisterturniiril Mährisch-Ostraus juulis 1923.

Valge: Rubinstein. Must: Hromadka

1. e2—e4	e7—e5
2. f2—f4	0f8—c5
3. Rg1—f3	d7—d6
4. Rb1—c3	Rg8—f6
5. Of1—c4	Rb8—c6
6. d2—d3	Oe8—g4
7. h2—h3	Og4×f3
8. Ld1×f3	Rc6—d4
9. Lf3—g3	Ld8—e7

Andersseni soovitatud käik, mida ka praegu siin kohal kõige paremaks peetakse. Võtab must vankri ohvri vasta, siis peab ta ennast kaitsma äärmiselt kardetavas seisukorras, näit.: 9. . . . Rc2: + 10. Kd1, Ra1: 11. Lg7:., Kd7 (kui 11 . . . Vf8, siis 12. fe, de 13. Og5, Oe7 14. Vf1) 12. fe, de 13. Vf1, Oe7 14. Lf7: ehk Og5.

10. f4×e5	d6×e5
11. Ke1—d1	c7—c6
12. a2—a4	Vh8—g8
13. Vh1—f1	h7—h6
14. Rc3—e2	0—0—0
15. Re2×d4	Oc5×d4
16. c2—c3	Od4—b6
17. a4—a5	Ob6—c7
18. Oc1—e3	Kc8—b8
19. Kd1—c2	Kb8—a8
20. Vf1—f3	Rf6—d5

Ilus idee: kui 21. ed, siis cd ja e4 mustale lootusrikka mänguga.

21. Oe3—g1	Rd5—f4
22. Lg3—f2	Oc7—b8
23. g2—g3!!	
23. Suurepärase lõppkombinatsiooni algus.	
23. Rf4×h3	
24. Vf3×f7!	Le7—d6
25. Lf2—b6!!	Vd8—d7

Kui ab, siis 26. ab+, Oa7 27. Va7:+, Kb8 28. Vfb7:+ Kc8 29. Oa6 ja võidab.

26. Og1—c5	Vd7×f7
27. Oc5×d6	Vf7—f2+
28. Lb6×f2	Rh3×f2
29. Od6—c5	Must annab alla,

Rubinstein sai selle partii eest I iluhinna.

Ülesanded

Hobuhüppe-ülesanne nr. 3

des	bit	tu	vad	kü	ma	nu	dal
pest	põr	la	kau	ga	da	siis	lask
se	se	väl	ja	mik	ja	hã	hal
sad	mãe	ko	mã	ve	ra	pu	nüüd
möö	ma	ko	las	soid	ta	ko	did
rü	na	da	lä	gi	kul	gem	kup
pi	hit	võl	men	miks	ma	vaa	marss
gu	ge	gi	se	las	di	need	min

Missugune marss on hobuhüppe-käigus peidetud nendele 64-le ruudule?

Ülesande lahendus

„Od.“ nr. 1 (15) täpp-ülesandes nr. 2 on peidetud: 1. o, 2. idu, 3. ülane, 4. odamees, 5. prees, 6. aer, 7. s.

Trükivead ja parandused.

„Od.“ nr. 1 (15) on Toolse lossi ehitamise aastates viga juhtund: mitte 1340—41 vaid 1470—73.

Toolse lossi plaanil tähendab B lossikõrtsi.

Ädise lossi asutamisaastaks on samas nr. märgitud 1293 a., mis aga ajalooliselt kindel pole.

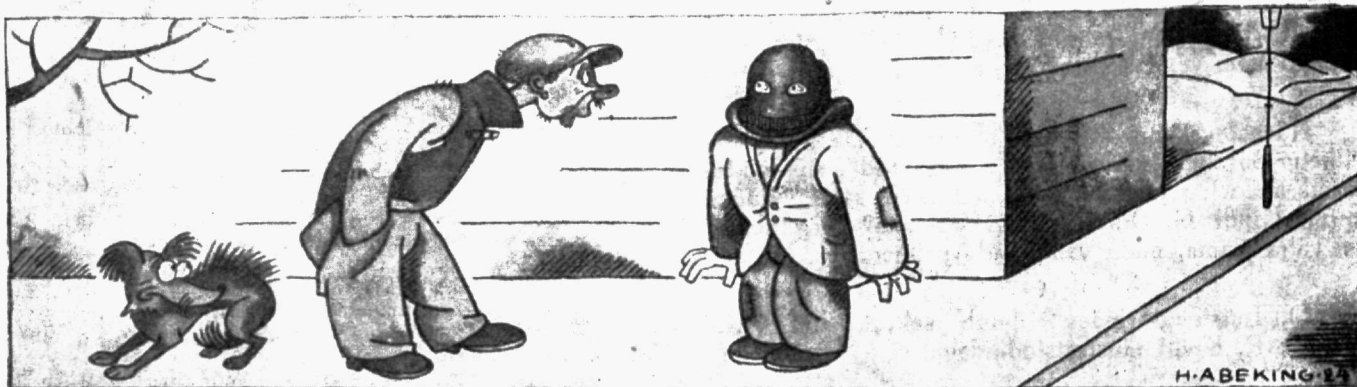
Lhk. 23, pah. p. üleval pildi all lugeda „hääkskiitmisel“ asemel „hääkskiitmiseta“.

Kirjavastused

H. K. K-s. Täname. Ilmub lähemal ajal. Kui on ülesvõtteid Virumaalt, siis paluksime neid meile näha saata.

V. S. T-s. Teie luuletusi ei saa meie avaldada ega ka kirjastusele edasi anda. Saatsime tagasi.

Toetage tellides „ODAMEEST“! Soovitage „ODAMEEST“ omas tutvuskonnas! Koguge „Odamehele“ uusi sõpru! Teatage talitusele, kui „Odameest“ Teie lähemas ümbruskonnas veel müügil pole.

„Vennas, mis on sinuga juhtunud?“

„Ah, sain ühe vana kaabu kinki, ja et ta mulle suur on, tegin silmaaugud sisse.“

H. Abeking, „Berl. Ill. Zeit.“

Kirjastus „ODAMEES“ korraldab ja varustab raamatukogusid. Alati täielik valik raamatuid. Kõidetakse. 0/0 0/0.

Peegli ja aknaklaasi kauplus

P. Loderaud & M. Veimann

Tartus, Uueturu tän. 15. Telefon 501

Võetakse tellimisi igasuguse klaasi lihvimise, sildi maalimise ja vanade peeglite uuesti hõbetamise pääle vastu

Ed. Uusen

**Rätsep Tartus
Promenaad 4**

Äri märk

Kaubamaja R. Reichmann, Tallinn

Moodiäri, Pikk tän. 25, kõnetraat 16-17

Minu äri pääülesandeks on ostjale kõige uuemat ja kõige paremat pakkuda.

Ostja, kes kauba hädusest lugu peab, leiab et minu hinnad odavad ja ostmine minu juures tulus on.

**„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A./S. paberil
Tartu ladu — Kõütri tän. 5, kõnetraat 4-77**

A.-S. HARJU PANK A.-S.

Rakvere osakond

Rakveres / Pikk tänav nr. 13 / Kõnetraat nr. 73

Pank toimetab kõiksuguseid pangaoperatsioone kodu- ja väljamaal; võtab raha hoiule, jooksvale arvele ja tähtaja päale; annab laenusid vekslite, kaupade, väärtpaberite ja teiste kindlustuste vastu / Ostab ja müüb väärtpaberid ja välisvaluutat; saadab raha teistesse linnadesse kodu- ja väljamaal; toimetab akkreditiivisid, transfertisid ja kõiksuguseid teisi transaktsioonisid

Esimene Kodumaa Kinnitus Aktsiaselts „EESTI LLOID”

Agentuur: Rakveres / Harju Pank / Pikk tän. 13 / Kõnetraat 73

Võtab vastu: tule-, elu-, mere- ja kuivamaa-kinnitusi, linnas ja maal / Lähemaid teateid ja tingimisi saab Rakvere Agentuuris, Pikk tän. nr. 13 / Speditsooni osakond võtab vastu kaubaveo toimetamisi sise- kui ka väljamaal soodsate tingimustega

Moe-, pudu- ja pesuäri Uennad Lepp

Tartus, Kaubahoov nr. 2, tel. 4-81

Rahaliselt rikkalik valik: meester. ja naister. pesu, triik-särke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, trakse, siidi kaelashalle, sukki ja sokke, kindaid, koetud villaseid naister. jakke, meester. veste, laste kostüüme, shalle ja mütsi. — Kõiksuguseid pitse, pesatse ja pesusakke. — Eht prantsuse villastlõnga — rohkeis värvides. — Täielik valik käsitööniite DMC.

== Igasugune korralik riiete auruga voltimine. ==

Jällemüüjatele hinnaalandus
Hinnad võistlemata odavad

EESTI PANK

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNA LINNADES

Arvete seis 31. detsembril 1923

AKTIVA

Kassa :		
a) pangatähed	464.783.900.—	
b) riigikassatäh., vahetusraha jne.	600.255.696,50	1.065.039.596,50
Väärtpaberid		60.576.146.—
Välisvaluuta		362.093.324,50
Laenuid välisvaluutas		296.465.454.—
Diskonteeritud vekslid		1.650.889.599.—
Konto-korrent arved		2.576.407.174,50
Garantiide ja akkreditiivide laenuid		660.213.995.—
Väljamaa korrespon. „Nostro“		314.327.148,50
Korrespondendid „Nostro“		4.634.129.—
Korrespond. välisvaluuta „Loro“		260.227.217.—
Korrespondendid „Loro“		7.106.185.—
Osakonnad		379.348.842,24
Mitmesugused arved		52.344.591.—
		<u>7.689.673.402,24</u>
Väärtused depoo		459.272.474,02
Inkasso dokumendid		346.414.200,59

PASSIVA

Põhikapital	250.000.000.—
Tagavarakapital	72.283.136.—
Amortisatsioon kapital	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000.—
Riigikassa	2.100.426.176.—
Hoiusummad	1.553.199.056,76
Väljamaa korrespondendid „Nostro“	34.269.952.—
Korresp. välisvaluuta „Loro“	33.468.574.—
Korrespondendid „Loro“	9.808.775.—
Garantiid	589.175.853.—
Akkreditiivid	79.239.223.—
Osakonnad	379.348.842,24
Mitmesugused arved	97.683.113.—
1923. aasta puhaskasu	238.103.913,74
	<u>7.689.673.402,24</u>

JUHATUS

PANK TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE KODU- JA VALJAMAAL

EESTI PANK

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNA LINNADES

Arvete seis 31. jaanuaril 1924

AKTIVA

Kassa:	
a) pangatähed	522.631.000.—
b) riigikassatäh., vahetusraha jne.	707.604.427,88
Väärtpaberid	1.230.235.427,88
Välisvaluuta	65.243.074.—
Laenuid välisvaluutas	195.418.860,50
Diskonteeritud vekslid	328.443.578.—
Konto-korrent arved	1.638.338.832,50
Garantiide ja akkreditiivide laenuid	2.597.415.776.—
Väljamaa korresp. „Nostro“	725.858.163.—
Korrespondendid „Nostro“	491.144.815.—
Korresp. välisvaluuta „Loro“	4.333.790.—
Korrespondendid „Loro“	267.165.743.—
Osakonnad	6.506.889.—
Mitmesugused arved	401.552.615,24
	47.447.071,62
	<u>7.999.104.635,74</u>
Väärtused depoo	475.632.981,52
Inkasso dokumendid	483.009.235.—

PASSIVA

Põhikapital	250.000.000.—
Tagavarakapital	72.283.136.—
Amortisatsioon kapital	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000.—
Riigikassa	2.180.318.114,87
Hoiusummad	1.563.838.130,89
Väljamaa korrespondendid „Nostro“	82.432.632.—
Korresp. välisvaluuta „Loro“	111.348.988,50
Korrespondendid „Loro“	8.843.712,50
Garantiid	662.855.233.—
Akkreditiivid	69.289.662.—
Osakonnad	412.379.316,74
Mitmesugused arved	94.745.008.—
1923. aasta puhaskasu	238.103.913,74
	<u>7.999.104.635,74</u>

JUHATUS

PANK TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE KODU- JA VÄLJAMAAL

Raamatukogudele

soovitab „Odamees“ paremat kirjandust:

Algupärane ilukirjandus

- H. Adamson: *Mulgimaa*. Kirjanduslikkude ajakirjade läbi tuntud luuletaja ainus luuletuskogu. Hind 30. — ja 15. —
- A. Alle: *Carmina barbata* (Habemikud laulud). Luuletuskogu. Hind 75. —
- A. Alle: *Üksinduse saartele*. Luuletuskogu. Hind 100. —
- A. Gailit: *Klounid ja faunid*. Fõljetoonide kogu. Sisaldab rohkesti pilte, karikatuure ja kirjanikkude käekirjanäiteid. Ainus sarnane raamat eesti kirjanduses. H. 180. — ja 120. —
- A. Kallas: *Kui pisarad kõnelevad*. Religioos-filosoofiline teos. Paremad raamat sellelaadilises eesti kirjanduses. H. 100. —
- A. Kivikas (M. Kärus): *Sookaelad*. Külajutud. Noorema põlve anderikkama kirjaniku esimene ja rohkesti kiitvat aruustust teenind teos. H. 40. —
- A. Kivikas: *Jüripäev*. Romaan külaelust, meie lähemast minevikust. Autori suurem teos. H. 250. —
- A. Kivikas: *Ristimine tulega*. Romaan meie vabadussõjast. H. 200. —
- A. Kivikas: *Verimust*. Novellid meie vabadussõjast. H. 150. — ja 100. —
- A. Kivikas: *Verine väits*. Novell. H. 50. —
- O. Luts: *Harald tegutseb*. H. 65. —
- M. Metsanurt: *Epp*. Novell. H. 40. —
- G. Rappo: *Uks lahti!* Komöödia. H. 40. —
- K. Rumor (Ast): *Tuled sügisöös*. Novellikogu. H. 75. —
- J. Semper: *Jäljed liival*. H. 50. —
- J. Semper: *Pierrot*. H. 50. — ja 40. — „Jäljed liival“ ja „Pierrot“ on autori paremad luuletuskogud.
- A. Tassa: *Nõiasõrmus*. Fantastiliste novellide kogu. H. 75. —
- F. Tuglas: *Maailma lõpus*. Novell. H. 100. — Aroustajailt Tuglase paremaks teoseks nimetatud.
- F. Tuglas: *Jumala saar*. Novell. H. 75. —
- M. Under: *Eelõitseng*. Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: *Amores*. Armastuslaulud. H. 50. —
- H. Visnapuu: *Jumalaga, Ene!* Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: *Talhari*. Luuletuskogu. H. 100. —

Tõlkeilukirjandus

- C. Doyle: *Prof. Baumgarten*. Naljajutt. H. 15. —
- N. Jeoreinov: *Lõbus surm*. Näidend. H. 100. — ja 75. —
- A. Lichtenberger: *Mu väike Trott*. Romaan. H. 75. —
- J. London: *Juhtumised inimesesõjate saarel I—III*. Romaan. H kokku 75. —
- J. London: *Kahe näoga mees*. Novell. H. 20. —
- M. Read: *Valge kinnas*. Romaan. H. 75. —
- J. H. Rosny: *Kolesuur koobasmaa*. Fantastiline novell. H. 35. —
- O. Wilde: *Käntervilli tont*. Õudusejutt. H. 30. —
- O. Wilde: *Salome*. Draama. H. 60. —

Loodusteadus

- H. Bekker ja A. Audova: *Andmed Pühajärve uurimise*. Suur teos rohkete ilustustega, tabelitega ja mitmevärvil. kaartidega. Ainus sellelaadiline teos eesti kirjanduses. H. 160. —
- H. Bekker: *Paeseina profiil Martsal*. H. 15. —
- A. Audova: *Järve taimed*. Piltidega. H. 30. —
- M. Univer: *Bioloogia*. H. 75. —

Lastekirjandus

- J. Kuulberg: *Laste sõber*. Mitmevärviliste kioitruki piltidega. H. 120. —
- A. Kivikas: *Nõuandja*. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- A. Kivikas: *Lumimemm*. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- K. A. Hindrey: *Loomade mäss*. H. 75. —
- Kullaketrajad*. Muinasjutt piltidega. H. 75. —
- Kuida seitse rätseppa Türgi sõtta läks*. Muinasjutt piltidega. H. 15. —
- Põhjakaru*. H. 10. —
- Sõnakuulmata Zepelin*. H. 12. —

Kirjandus. Kunst. Keel

- F. Tuglas: *A. H. Tammsaare*. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: *Arthur Valdes*. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: *Henrik Jbsen*. Essee. H. 50. — ja 30. —
- F. Tuglas: *William Shakespeare*. H. 75. — ja 60. —
- F. Tuglas: *Eesti uuem ilukirjandus*. H. 75. — ja 60. —
- R. Griwing ja P. Ivoes: *Kirikumuusika*. H. 100. —
- J. Aavik: *Muusikalised kirjad*. H. 75. —
- P. Grünfeldt: *Mälestused Juhan Liivist*. H. 40. — ja 30. —
- N. Kulbin: *Kubism*. H. 30. —
- E. Meumann: *Esteetika*. H. 160. —
- J. Semper: *Näokatted*. Artiklite kogu kirjanduse ja kunsti üle. H. 150. — ja 125. —
- O. Loorits: *Eesti keele grammatika*. Eesti õigekeelsuse käsiraamat. H. 250. —
- A. Kivikas: *Maha lüüriline shokolaad*. H. 20. —
- „Veljesto“: *Mõtteid valmivast intelligentsist*. Kogu-teos. H. 250. —

Eesti ajalugu

- H. Kruus: *Saksa okkupatsioon Eestis*. H. 150. —
- H. Kruus: *Jaan Tõnisson*. H. 90. —
- A. Vaga: *Viru väerind vabadussõjas*. H. 160. —
- R. Kangroopool: *Balti saksluse viimised vägimehed*. H. 65. —
- A. Kruusberg: *A. Grenzsteini võitlus Jaan Tõnissoniga*. H. 75. —
- A. Kruusberg: *Venestamise tulekul*. H. 60. —
- A. Kruusberg: *Revisjoni tulekul*. H. 75. —
- R. Roht: *Julius Kuperjanovi elulugu*. H. 20. —

Koguteosed

- Siuru II*. Album. H. 150. —
- Siuru III*. Album. H. 150. —
- Looming*. Album. H. 100. —
- Mõtteid valmivast intelligentsist*. Koguteos meie rahvuskultuuriliste küsimuste üle. H. 250. —
- Ilo I—XII*. H. 735. —
- Odamees*. Toim. F. Tuglas. H. 50. —
- Odamees*. Toim. A. Alle. H. 50. —
- Odamees*. Nr. Nr. 1—10 à 40. —

Mitmesugust

- Kirjanikkude palgaküsimus*. H. 20. —
- Koolimajade põhikavandid*. H. 100. —
- Taimevärvide õpetus*. H. 30. —